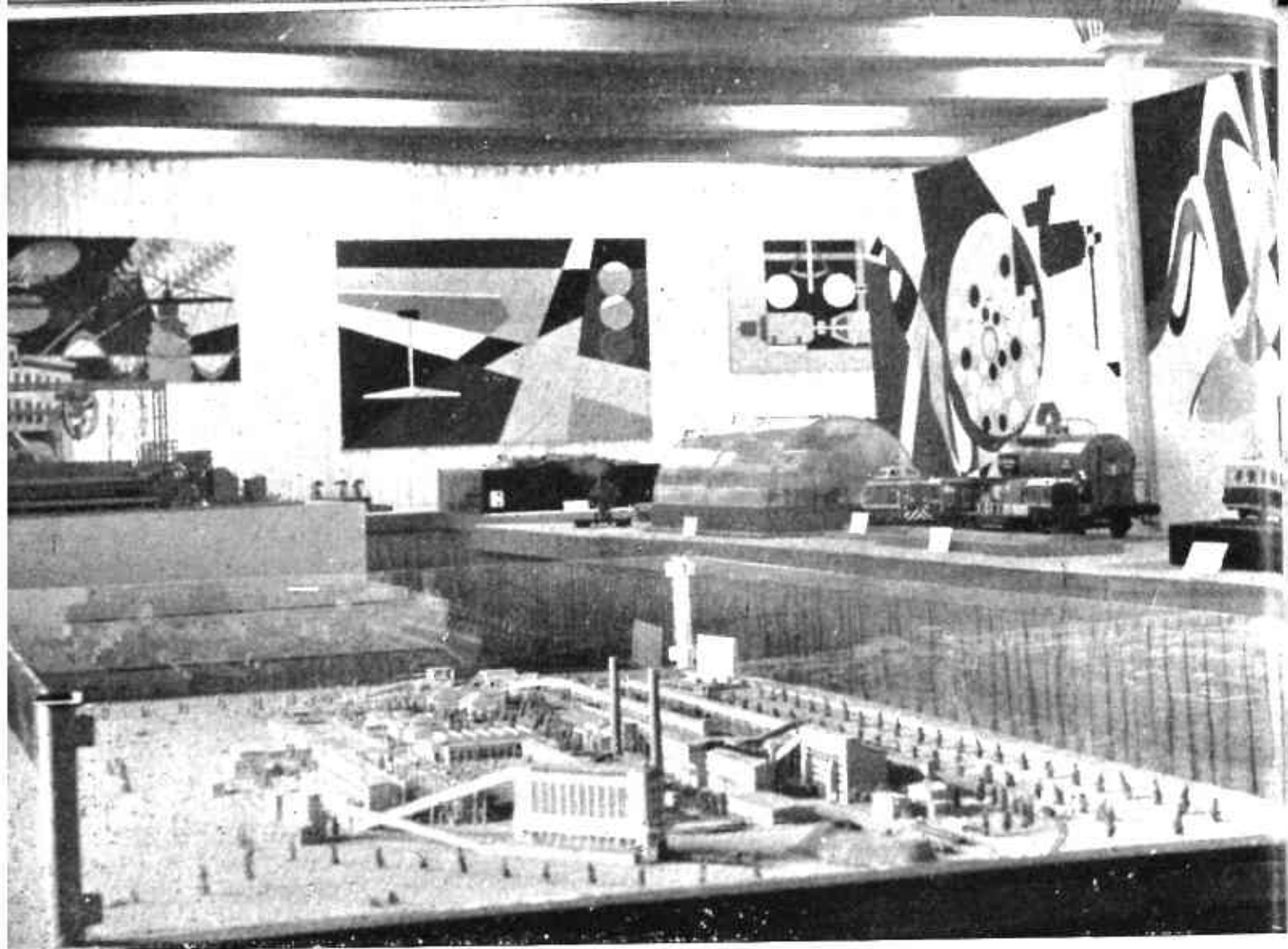

zprávy

KRAJSKÉHO
VLASTIVĚDNÉHO
MUSEA
V OLOMOUCI

Ještě jednou k otázce vědecké práce ve vlastivědném museu

V diskusi k dopisu ÚV KSČ byl uveřejněn v *Tvorbě* článek tří pracovníků našeho musea¹ o problematice práce vlastivědných museí, hlavně na úseku práce vědecké. Článek obsahuje řadu správných postřehů a podnětů, ve svém celku je však ideologicky i věcně hluboce nesprávný. Na článek odpovědělo ministerstvo kultury², s jehož závěry se v zásadě plně ztotožňuji. Mám však za to, že je třeba, abychom i my sami se k otázkám, v dopisu nadhozeným jasně a otevřeně vyslovili.

Samo zaměření článku je zásadně nesprávné z několika hledisek. Už sám název článku a jeho některé formulace („nevyužití pracovníci“) vzbuzují u nezasvěceného čtenáře dojem, jako by lidé v museích neměli co dělat nebo jako by toto nebezpečí hrozilo v nejbližší budoucnosti. Pisatelé to jistě takto nemysleli, bohužel to však takto vyznívá. Skutečnost je zatím ovšem taková, že musea v dosavadním personálním obsazení na své úkoly zdaleka nestačí. Krajské vlastivědné museum v Olomouci patří k nejlépe personálně vybaveným vlastivědným museím, jeho úkoly však stále daleko převyšují jeho možnosti. Proto zní skoro naivně otázka, co budou musea dělat po dobudování expozic. Na to je možno odpovědět zcela bez rozmyšlení: nastane konečně trochu normální stav a normální práce — dnešní stav, kdy je třeba v co nejkratší době vybudovat ze základu nové expozice, je zřetelně nenormální a nepřipouští ani zdaleka plnění všech úkolů, které vlastivědnému museu přísluší. Navíc k tomuto cíli je ještě dosti daleko, bereme-li v úvahu i expozice všech museí okresních a jejich poboček, kde je stav stále více než neuspokojivý. Po dobudování expozic se konečně asi hned začne s jejich přebudováváním a tak stále dokola, i když tempo se jistě poněkud zmírní. Socialistické museum rozhodně nemůže vystačit s jednou vybudovanými expozicemi 20–30 let; dnes, myslím, už po pěti letech budeme expozice považovat za zastaralé. Po vybudování expozic pak zbývá kromě toho ještě jeden jednorázový úkol obrovských rozměrů, s nímž zatím zoufale ve všech museích zápasíme: řádná evidence a zpracování rozsáhlých musejních fondů, dále jejich doplnění tak, aby odpovídaly poslání socialistického musea. Jejich charakter je zatím kusý a náhodný, jak to odpovídá živelnosti jejich vzniku, a ideologicky v řadě směrů epoše socialismu cizí. A i kdyby všechny tyto v podstatě nárazové úkoly již byly splněny (což je úkol ne na roky, ale na pětiletky) plnění běžných úkolů socialistického musea — široká osvětová práce na jedné straně, soustavný výzkum regionu na straně druhé a konečně soustavný sběr a dokumentace materiálu a péče o sbírkové fondy — stačí k pracovní náplni daleko většího počtu pracovníků, než jakým disponují musea dnes. O práci tedy rozhodně není třeba mít obavy.

Konečně, autoři článku nám jistě namítnou, že takto to rozhodně nemysleli. To jim věříme a proto se soustředíme k otázce, která je jádrem diskusního článku, k otázce o vědecké práci ve vlastivědných museích. Setkáváme se, bohužel, dosud s hlasy, které podceňují význam vědecké práce v museích. Zastávají-li tyto názory, jak se, bohužel, také občas děje, lidé, kteří jsou postaveni na rozhodujících místech v kulturní práci, dochází občas i k nesprávným zásahům administrativního rázu do práce museí. To je jistě objektivní příčinou hlasů na „obranu“ vědecké práce,

mezi nimi i článku našich soudruhů. Na druhé straně je ovšem třeba vidět, že nesprávné pojetí vědecké práce v museích, které je dosud vlastní řadě musejních pracovníků, dává zase naopak podnět k těmto zásahům. Zdá se, že přes mnohé diskuse není nám dosud v této věci docela jasno. Pokusím se proto své stanovisko jasně formulovat.

Už sama formulace otázky „které z těchto složek (vědecko-výzkumné nebo osvětově popularizační) dávat přednost“ je hluboce nesprávná a ukazuje na falešné východisko. Soudruzi si toho zřejmě byli částečně vědomi, když hned na to říkají v závorce „je nemyslitelné je od sebe nějak odtrhávat“. Chtějí polemizovat spíše s praxí, která občas opravdu osvětovou práci potlačuje prací vědeckou. Neuvedou si ovšem, že formulací „buď – anebo“ se sami stavějí na toto nesprávné stanovisko, i když na opačný pól. Jejich postoj nemůže pak být chápán jinak, než jako podceňování ideologické práce musea, což je zásadně nesprávné stanovisko, předem odsouzené k porážce. Obě tyto součásti musejní práce jsou stejně důležité a jedna je bez druhé naprosto nemyslitelná. Je pak dáno charakterem musea, který na tomto místě nebudu rozebírat,³ že složku ideologicko-výchovnou považujeme za hlavní poslání musea a že všechny další funkce musea jí podřizujeme. To platí nejen dnes, nýbrž o museu vůbec. To ovšem neznamená, že bychom neviděli i jiné, relativně samostatné funkce musea (především sběr a ochrana musejních předmětů), nebo že bychom chtěli pro tuto funkci potlačovat vědeckou práci.

Takto klást otázku je ovšem naprosto nesmyslné. Vědecká práce (přirozeně totéž platí o sbírkových fondech) je nezbytným předpokladem ideologicko-výchovné práce musea vůbec a vlastivědného musea zvlášť. Museum nemůže dobře plnit své osvětové úkoly bez soustavné vlastní vědecké práce. Proto považujeme za naprosto nesmyslné klást otázku z d a museím vědecká práce přísluší. Sovětská musea jsou a zůstanou pro nás ještě dlouho nedostižným vzorem právě svým osvětovým využitím. Při tom zásadní směrnice pro práci sovětských vlastivědných museí zdůrazňuje na prvním místě vědecko-výzkumnou práci jako předpoklad pro plnění úkolů osvětových: „*Základem celé činnosti vlastivědného musea je jeho vědecko-výzkumná práce, bez níž není možno vytvořit musejní expozici na vysoké ideově teoretické úrovni.*“⁴ O tom konečně dnes už považují za zbytečné diskutovat – názory opačné, i když místy ještě mohou v praxi vést k nesprávným opatřením, jsou tak očividně nesprávné, že se vyvracejí samy.

Myslím, že je třeba postavit otázku jinak: ne zda vůbec vědeckou práci, nýbrž jak ji zaměřit. Nanejvýš ještě, v jakém rozsahu je možno a třeba ji provádět. Ale i to vyplývá dostatečně jasně z poslání musea, že o tom není třeba dlouho mluvit. Konečně ani zde nelze dát na všechny případy se hodící recept: i to je závislé nejen na zásadním stanovisku, nýbrž také na konkrétní situaci, proporce rozhodně nejsou neměnné. Tak jak je zásadně nesprávné naprosté vyloučení vědecké práce v kterémkoli období (fakticky to není ani možné), ještě méně správná je otevřená nebo zastřená snaha vidět ve vlastní vědecké práci jediné opravdové poslání musejního pracovníka a zanedbávat pro ni úkoly ostatní (jak jsme toho u některých pracovníků i u nás byli svědky a jak místy i jinde asi tomu je).

V krátké historii našeho musea se vyskytly dvě nesprávné tendence, týkající se vědecké práce v museu. Obě měly, což je svým způsobem zajímavé, stejného nositele, „ideologa“. První bylo praktikistické zaměření musejní vědecké práce, vlastně aplikovaný výzkum přímo pro potřeby hospodářského života. Bylo živeno úzkým spojením vznikajícího ústavu s krajskou plánovací komisí a plněním úkolů, odtud vyplývajících. Ideologicky bylo toto pojetí zdůvodňováno spojením s praxí, přímou pomocí výstavbě socialismu na hospodářském úseku. I když to zní na první pohled hodně „ideologicky“, je zásadně nesprávné hledat v takto zaměřené vědecké práci hlavní poslání vlastivědného musea. V dělbě naší vědecké práce je tento výzkum úkolem speciálních výzkumných ústavů. Přehání-li se (což se stalo), vede k zanedbávání jiných úkolů musea. Je nesprávné také teoreticky: vychází z nesprávného pojetí praxe jen jako praxe výrobní, hospodářské, jde tu vlastně o ekonomismus.

Marxistické pojetí praxe je ovšem značně širší, nesmírně rozsáhlá oblast společenské praxe zahrnuje vedle praxe výrobní i řadu jiných úseků. Její součástí je na příklad také výchova socialistického člověka, je dokonce otázka, zda v určitých vývojových etapách není právě tato politicko-výchovná stránka společenské praxe rozhodující. Z toho, co bylo řečeno, nelze ovšem naprosto vyvodit, že vlastivědné museum nemá vůbec provádět takovou práci. Právě naopak, toto spojení s hospodářskou praxí považují za nesmírně významné, tuto spolupráci s krajskou plánovací komisí za dosud nejprogresivnější rys dosavadního vývoje našeho ústavu (přes určitou jednostrannost, kterou byla tato činnost poznamenána). Myslím, že je vážnou chybou, že místo prostého odstranění jednostrannosti a zachování správného vztahu došlo v posledních letech ke skoro úplnému přerušení tohoto sepjetí musea s hospodářskými orgány kraje a města. Do budoucna bude nepochybně třeba stanovit jako významný rys práce vlastivědného musea průzkum tohoto druhu, jeho funkci průzkumového střediska pro potřebu krajských organizací.

Stejně jednostranná a navíc ještě zásadně ideologicky nesprávná byla druhá tendence, prosazovaná ve vědecké práci v našem ústavě: snaha o „čistou“, „vysokou“ vědu „akademického“ charakteru, specialisovaný základní výzkum bez ohledu na praxi, relativně samoučelný. Zdánlivě tu jde o pravý opak první tendence, ve skutečnosti však jde jen o dvě stránky téže mince: obě tendence ve svém krajním vyjádření jsou motivovány sobeckými, osobními důvody (ať to byly v prvním případě důvody bezprostředně sobecké, pecuniární, v druhém případě ohled na vzdálenější výhled osobní vědecké kariéry); a obě vycházejí z odmítání politicko-výchovných úkolů musea. Nemluvím tu proti základnímu výzkumu bez přímého vztahu k praxi — ten je pro vědu a její postup vpřed naprosto nutný. V Sovětském svazu se na něj vydávají obrovské prostředky, nakonec právě to bylo jedním z důvodů, které umožnily sovětské vědě předejít vědu západní, omezenou prakticistickými hledisky kapitalistického zisku. Nelze však toto zaměření stavět jako základní pro vlastivědné museum. Existuje dělba práce i ve vědě, máme pro podobný úkol Akademii, vysoké školy a j. Navíc, i zde si musí být vědecký pracovník stále vědom, že bez ohledu na okamžité využití věda vždy slouží společenské praxi, a že jedině v tom je její společenská funkce a oprávnění. Jinak propadá ideologické ilusi „čisté vědy“, ilusi nepřijatelné pro socialistického vědeckého pracovníka, který je (nebo aspoň má být) vyzbrojen vědeckou filosofií dialektického a historického materialismu. Mějme nakonec odvahu nazvat i zde věci pravým jménem: nálady tohoto druhu jsou zřetelně pronikáním nepřátelské buržoasní ideologie, s níž musíme všemi prostředky bojovat. A zase: bojujeme-li proti nesprávnému pojetí základního výzkumu, tvrdíme-li dále, že ani při správném pojetí nelze takto chápaný základní výzkum považovat za hlavní směr vědecké musejní práce, neznamená to naprosto, že bychom jej chtěli vyloučit z práce musea vůbec. Naopak, mám za to, že musejní vědecká práce je daleko spíše charakteru základního výzkumu než výzkumu aplikovaného, o němž byla dříve řeč, a že musí v určitém rozsahu být ve vědecké práci musea zachována. Jde o to, v jakém rozsahu. Kromě toho i zde musí mít tato práce určité specifické zaměření. Hledat v krajských museích pobočky nebo aspoň detašovaná pracoviště ústavů Akademie je zřetelně falešné a škodlivé.

V čem tedy spočívá specifičnost musejní vědecké práce? Je nutno vyvodit ji ze specifičnosti musea jako kulturní instituce vůbec a vlastivědného musea zvláště. Ukázal jsem jinde,⁵ že v museu jde o svérázné spojení vědecko-výzkumné práce, osvětové výchovné činnosti a uchování i využití musejních předmětů a že museum je tvořeno nerozlučnou souvislostí těchto tří směrů činnosti. Toto spojení nesporně určuje také zaměření musejní vědecké práce: je to tedy za prvé její nejtěsnější spojení s prací osvětovou, ideově výchovnou. Musejní vědecká práce je v tomto směru předpokladem, podmínkou práce osvětové, která se bez ní nemůže obejít. Z toho vyplývá podřízení vědecké práce potřebám práce osvětové, její služebnost této práci. (Služebnost ovšem nemůžeme chápat jako posluhování, v podstatě

oportunistické podřizování rychle se měnícím úkolům dne. Jde tu spíš o opak: aby vědecká práce vtiskla práci vědecko-osvětové pevný směr, pevnou kostru, postavila ji na skutečně pevný základ.) Mluvíme-li o musejní osvětové činnosti, musíme mít přirozeně na mysli i zde specifické formy, t. j. hlavně expozici jako nej-specifičtější formu musejní osvětové práce, dále výstavy, přednášky i jiné formy. Přípravu expozic, výstav, výkladů v expozici a nakonec i přednášek musíme pak považovat za jednu ze specifických forem musejní vědecké práce. Jen takto dosáhneme i zde žádoucího účinku ideově výchovného. Tato práce musí být tedy chápána jako práce vědecká, musí být prováděna vědeckými metodami a z vědeckého hlediska. Je přirozené, že musejní osvětovou práci nelze omezit na popularisaci výsledků vlastního vědeckého výzkumu, nýbrž že zahrnuje celý obor. Takto stanovit její úkol by při dnešní specialisaci vědecké práce znamenalo ji prakticky zamítnat vůbec.

Druhý směrem, který určuje specifičnost musejní vědecké práce, je její sepnutí s musejním materiálem. Ať jde o sběr, uchování a ochranu musejního materiálu, nebo o jeho využití k osvětové činnosti či zpracování literární, zase ve všech těchto směrech musí jít o práci vědeckého charakteru. Zaměřením ke sbírkovým předmětům jako k neobyčejně cennému prameni poznatků je pak určen i v detailu směr musejní vědecké práce. Vypracovávání sběrných plánů a provádění sběru, určení, konservace a uchování získaného materiálu, jeho třídění, evidence a vědecké zpracování – to jsou formy této části musejní vědecké práce. Je proto pochopitelné, že systematika nejrozličnějšího druhu v různých vědách, všude, kde jde o třídění jednotlivých předmětů do určitého systému, je velmi blízko musejní práci. V přírodních vědách to také byla vždy systematika (v paleontologii, botanice, zoologii i jinak), které byly považovány za specifické musejní obory a pěstovány v museích. Nehledíc k tomu, že toto pojetí – jak ukáží dále – nelze považovat za specifické pro musea vlastivědná, ukázalo zaměření na systematiku u nás další nebezpečí v tom, že snadnou možností objektivistického pojetí podporuje falešné názory o „čisté“ vědě.

Pokud jde o vlastivědná musea, přistupuje k tomu ještě další, po mém soudu rozhodující hledisko, hledisko regionální, spojení s určitou oblastí, hledisko umístění předmětu v konkrétním prostoru. Toto je právě pro určení zaměření vědecké práce neobyčejně důležité hledisko. Jde o to, abychom si byli stále vědomi, že krajské museum na př. není jen zmenšeným museem ústředním, jehož sběrná oblast je omezena. Jsem přesvědčen, že tu jde o rozdíl ne pouze kvantitativní, nýbrž kvalitativní. Jeho regionální omezení znemožňuje na př. systematiku v plném slova smyslu, která žádné regionální omezení nepřipouští. Z charakteru vlastivědného musea vyplývají po mém soudu tyto závažné závěry pro musejní vědeckou práci (pochopitelně nejenom pro ni, i pro expozice na př.):

a) studovat předměty ve vztahu k regionu, ke konkrétnímu prostoru, v němž jsou umístěny, změny, které z tohoto prostorového umístění vyplývají, a naopak působení předmětů na vytváření regionu jako celku, prostě geografické pojetí;

b) protože z tohoto hlediska studujeme vždy předmět v nějakém vztahu, ne izolovaně, jak si to může dovolit systematika, jsme velmi blízko komplexnímu pojetí jevů, studiu vzájemných vztahů jevů a předmětů, vztahů, vyplývajících z umístění předmětů v jednom prostoru a ze vzájemného působení jevů různého druhu v tomto prostoru – ekologické pojetí nejrozličnějšího druhu; protože toto pojetí nepřipouští izolování jednotlivých jevů, je tu vysvětlení, proč jsou pro ně skoro typické mezní, přechodné vědecké obory.

S tímto zdůvodněním považuji geograficko-ekologické zaměření i ve vědecké práci za typické právě pro vlastivědné museum.

S ním souvisí další požadavek: ne „čisté“ teoretické vědy, nýbrž vždy respektování ekonomického hlediska, projevující se na př. v přechodu mezi botanikou a agrobotanikou, zoologií a agrozoologií, i zde ovšem zaměřenou ekologicko-geograficky (což je konečně pro tyto obory zemědělských věd dnes požadavkem skoro samozřejmým). I zde se důsledně vlastivědné pojetí blíží velmi moderně chápaným

požadavkům na zemědělskou vědu, s její rayonisací, komplexností pojetí a podobně.

Promítnutí uvedených zásad do přírodních věd ve vlastivědném museu nám říká, že pro ně není specifická systematika (která samozřejmě nezávisle na tom zůstává hlavním oborem v museích jiného než regionálního typu). Že pro ně musí být rozhodující geografické zaměření, studium jevů v určitém prostoru (zoogeografie, geobotanika a pod.). Že je pro ně typická ekologie různého druhu a že proto mají velmi blízko k oborům, souvisejícím s ochranou přírody v moderním pojetí, již jde právě o zachování přírodní rovnováhy, jako složité struktury vztahů předmětů a jevů nejrůznějšího druhu, pokud se vyskytují pohromadě a navzájem se ovlivňují. A nakonec, že se přírodovědci ve vlastivědných museích nemohou vyhnout nejužšímu kontaktu s aplikovanou přírodovědou, především zemědělskou (samozřejmě také lesnickou).

Obdobně je třeba otázku řešit i v oborech společenských věd. I zde je vlastně obdoba systematiky, i když takto není označována: za typicky musejní obory jsou na př. v historických vědách považovány numismatika, umělecká historie, zaměřená k předmětům různého druhu uměleckého průmyslu (sklo, porcelán) a pod. Také zde je však třeba obdobného zaměření jako v přírodovědě: v první řadě hledisko regionální, vztah určitého jevu k určitému prostoru, současně s tím pak hledisko komplexnosti, jakási „společenská ekologie“. Myslím, že pojetí historické vlastivědy, jak bylo již dříve vypracováno, velmi dobře tyto rysy vystihuje.⁶ Pojetí vlastivědné práce považuji za určující pro vědeckou práci v museu ve všech společenskovědních oborech. I zde odtud vyplývá geografické pojetí jako rozhodující a geografie (a její specialisované obory jako historická geografie, kulturní geografie, historická topografie, nauka o sídlech, politický zeměpis a především hospodářský zeměpis a jiné) jako nejdůležitější pomocná věda: „*Vlastivědě nejbližší vědy, bez nichž si toto studium nelze vůbec představit, jsou zeměpis, geografie a jeho složka kartografie*“.⁷ Numismatika, umělecká historie a podobné obory, které vlivem specialisovaných centrálních museí jsou do značné míry právem považovány za specificky musejní vědné obory, jsou pro musea vlastivědná jen pomocnými vědami.

Zvláště je třeba dotknout se úseku práce vlastivědných museí, který nepochybně nabývá a ještě bude nabývat největšího významu: zpracovávání současnosti. Považuji za nepochybné, že pro tento úsek bude ve větších museích specialisovaný pracovník. Požadavek vědeckého založení jeho práce je stejně nesporný jako ve všech ostatních oborech. Zatím však naprosto nebylo jasno, v jakém vlastně oboru pracuje: označení období výstavby socialismu přirozeně není žádný vědecký obor. Vede to k tomu, že se po něm chce prostě všechno: měl by být stejně specialistou na agrotechniku jako na všechny technické obory, stejně rozumět kultuře jako budování socialistické vesnice atd., atd. To přirozeně není možné. Je třeba vymezit jeho úkol přesněji. Nemůže být specialistou na vývoj techniky samé — už proto, že toto pojetí nemá regionální charakter. Stejně nemůže být odborníkem na agrotechniku a zootechniku. Mám zato, že jeho hlavním úkolem je zachycení společenských, a to v první řadě sociálně ekonomických vztahů, charakterisujících všechny stránky života společnosti na daném území a vzhledem k němu. Za jeho vlastní vědecký obor je možno nejspíše označit vědu o společnosti v etapě socialismu a jeho výstavby, tedy vědecký socialismus, přirozeně ve vlastivědném pojetí, projevujícím se v geografickém a komplexním hledisku. Za nejbližší pomocné obory je možno označit hospodářský zeměpis, historický materialismus (jako obecnou marxistickou vědu o společnosti) a politickou ekonomii s úsekovými ekonomikami (především průmyslu a zemědělství). Jde tu tedy zřetelně o společenské vědy, nikoli o vědy technické ani jejich historii, stejně jako ani o vědy zemědělské. Pokud jde o technické vědy, musí spoléhat na spolupráci s externími technikami a Technickým museem. Zemědělské vědy, už také vzhledem k jejich blízkosti vlastivědnému pojetí, vyplývajícimu z neoddelitelnosti jevů, jež studují, od zcela konkrétního prostředí, musí být v jistém rozsahu náplní práce vlasti-

vědného musea a to, protože jde o aplikované přírodní vědy, jejich přírodovědeckých oddělení. Měli bychom pak mluvit přesněji nikoli o oddělení botaniky, nýbrž o oddělení botaniky a agrobotaniky, ne o oddělení zoologie, nýbrž o oddělení zoologie a zemědělské (ovšem též lesnické!) zoologie. Obdobně to platí i pro některé obory historické: národopis, numismatika, historie umění, dokonce i historie dělnického hnutí (z jiných hledisek studuje na příklad rok 1948 historie a z jiných vědecký komunismus) a j. nemohou končit rokem 1945, musí věnovat pozornost i současnosti, období výstavby socialismu. Pracovníku na úseku vědeckého socialismu ovšem nezbytně zůstane komplexní sledování jevů všech těchto oborů a jejich vztahů navzájem.

Všechny tyto úvahy o zaměření vědecké práce ve vlastivědném museu se dají shrnout v jeden pojem: pojem vlastivědy, vlastivědné vědecké práce. V tomto pojmu je obsažen požadavek vztahu k regionu, komplexnosti, geograficko-ekologického pojetí. Je třeba pojem vlastivědy vybudovat skutečně vědecky. Zatím byl, bohužel, silně zkompromitován jakýmsi maloměstským sentimentálně vlasteneckým chápáním, diletantskou a pseudovědeckou úrovní, redukováním na osvětovou činnost v maloměstském pojetí. Delším rozvojem historické vlastivědy je ovšem dáno, že na tomto úseku byl vědecky daleko lépe propracován než v přírodních vědách, kde se docházelo až k úplné jeho negaci. Jsem přesvědčen, že má plné oprávnění jako pojem vědecké práce a že je naprosto nesprávné jej jakkoli snižovat.

Abych tedy shrnul své úvahy. Formy vědecké práce ve vlastivědném museu jsou dány jeho specifičností. Je to:

1. Neoddělitelné spojení s osvětově výchovnou prací;
2. neoddělitelné spojení s musejním materiálem a
3. ve vlastivědném museu její vlastivědné pojetí.

Odtud pak je možno odvodit hlavní formy musejní vědecké práce:

1. Vědecká příprava osvětové musejní práce, v první řadě příprava musejních expozic, dále výstav, přednášek, výkladů v expozicích a pod.,
2. plánovitý sběr, evidence, ochrana a zpracování musejních fondů,
3. soustavný výzkum a dokumentace příslušného regionu,
4. vědecká práce v užším slova smyslu, výzkum a literární zpracování určitého oboru, jenž sám je ovšem určen specifičností vlastivědného musea.

Všechny tyto formy vědecké práce jsou pro museum stejně důležité, žádnou z nich nelze prohlašovat za jedinou nebo naopak zamítat.

V závěru je třeba dotknout se ještě velmi závažné otázky, kterou soudruzi ve svém diskusním příspěvku naprosto správně nadhodili: otázky řízení vědecké práce v museích, péče o růst jejich pracovníků, kontaktu s vědeckými pracovišti ústředními a podobně. V tomto bodu nemohu souhlasit se stanoviskem ministerstva kultury, které říká: to je všechno správné, bude to však možno provést teprve tehdy, až v museích budou tak kvalifikovaní pracovníci, aby se s nimi dalo počítat. Zde by slušelo ministerstvu — stejně jako všem činitelům, kteří jakkoli měli co dělat v uplynulých deseti letech s řízením našeho musejnictví (Svaz museí, odborové orgány) — velmi mnoho sebekritického rozjímání. Musea dosud ani zdaleka neplní své úkoly. Jistě v první řadě proto, že nejsou schopna plnit je pro nedostatky organizační, hospodářské a hlavně kádrové. Orgány, které za musea odpovídají, nemohou přece stát a čekat, až musea nějakým záhadným samovývojem tyto předpoklady získají. Jsou tu přece právě proto, aby tyto předpoklady vytvářely.

Není pravda, že se v tomto směru za nynějšího stavu nedá nic dělat. Už dnes je možno zkusit registrovat a koordinovat tuto práci, postupně přecházet k jejímu plánování a pak k jejímu napojení na celostátní výzkumný plán. Co brání tomu, organisovat z musejních pracovníků jednotlivých oborů sekce, zajistit jejich vzájemnou spolupráci a výměnu zkušeností (semináři i jinými formami)? Proč by nebylo možno napojit už dnes tyto pracovníky na ústavy Akademie nebo jiná ústřední pracoviště a zajistit tak jejich odborné vedení? Zdá se nám, že Akademie sama

aspoň v některých oborech projevila více zájmu než ministerstvo a jiné kompetentní orgány.

Jako jedno z nejdůležitějších opatření tohoto druhu navrhuji (tento návrh byl již podán v diskusi k dopisu ÚV), aby byla organizována soustavná péče o zvyšování kvalifikace musejních vědeckých pracovníků. Myslím, že je třeba stanovit pro odb. pracovníky ústředních a krajských muzeí, jakož i pro vedoucí muzeí okresních povinné vysokoškolské vzdělání. Pro musejní pracovníky, kteří toto vzdělání nemají, organizovat při některé vysoké škole dálkové odborné studium, doplněné musejní specialisací. Pro mladší musejní pracovníky s vysokoškolským vzděláním, ale bez musejní specialisace nebo bez delší praxe, stanovit a organizovat povinné dálkové studium musejní specialisace. Organizovat výchovu vědeckých aspirantů — musejních pracovníků tak, že by pro ně byly vypisovány zvláštní aspirantury (na universitě, v Akademii nebo konečně v Národním museu samém), při čemž výběr školitelů by byl prováděn se zřetelem k musejní práci. Navíc stanovit pro tyto aspiranty rozšíření o musejní specialisaci, pro níž by jako školitelé byli stanoveni naši nejlepší musejní pracovníci. Pro mladší musejní pracovníky organizovat přípravu na aspiranturu. Zajišťováním těchto úkolů by měl být po mém soudu pověřen Kabinet pro musejní a vlastivědnou práci.

Jedině takovou péčí o růst vědeckých pracovníků v museích je možno zvýšit úroveň nejen jejich vědecké práce, nýbrž musejní práce vůbec. Jen touto cestou je také možno zvýšit úroveň jejich politicko-výchovné práce. Vědeckou práci v museích na vyšší úroveň — to ano. Ovšem rozhodně ne v tom smyslu, že by se za tím schovávalo čertovo kopýtko podceňování politicko-výchovného poslání musea. Naopak: vědeckou práci v museích na vyšší úroveň mimo jiné a především proto, aby se dostala na vyšší úroveň právě tato politicko-výchovná práce, aby byla přesvědčivější a účinnější, aby se musea stala skutečně platnou složkou ve výstavbě socialismu vůbec a ve výchově socialistického člověka zvlášť.

Vlad. Jochman

1. LESÁK-STRNAD-ŠIFNER, O málo využitých lidech a nevyužitém materiálu, *Tvorba*, 1957, č. 49, str. 5-6. — 2. Hlavní poslání vlastivědných muzeí, *Tvorba*, 1958, č. 4, str. 90. — 3. V. JOCHMAN, K ideologickým základům expozice vlastivědného musea III, *Zprávy KVM Olomouc*, č. 71 (duben 1957), str. 45. — 4. Základní směrnice o . . . činnosti vlastivědných muzeí, Moskva, 1950, český překlad v „*Vlastivědná práce muzeí v SSSR*“, Osvěta, 1952 (přel. K. Tuček), str. 38. — 5. Viz pozn. 3. str. 47. — 6. Viz na př. FR. ROUBÍK, Příručka vlastivědné práce, Praha, 1941. — 7. Tamtéž, str. 22-23.

Z dějin olomouckých muzeí

Roku 1778 byla olomoucká universita i s knihovnou přestěhována do Brna, avšak již roku 1782 vrátila se zpět, ale jen jako lyceum. Bylo rozhodnuto, že knihovna bude umístěna v kostele zrušeného kláštera klarisek, kterýžto kostel byl dobudován teprve roku 1773. Potřebné adaptační práce protáhly se do r. 1785, kdy teprve mohlo k přestěhování dojít. Veřejnosti se stala knihovna přístupnou až 2. dubna 1787.

Začátkem nynějšího století vystavěna pro německý učitelský ústav a německé gymnasium velká dvojbudova nedaleko ředitelství státních drah, dnes jsou v ní umístěny některé ústavy lékařské fakulty Palackého university. Učitelský ústav byl do té doby ve staré budově naproti dominikánskému klášteru, kde je nyní domov Žerotína, gymnasium v nejvyšším patře staré universitní budovy nad bohosloveckou fakultou. Po přestěhování gymnasia uvolnilo se místo pro studijní knihovnu, která se tam přestěhovala v letech 1906 a 1907, při čemž provedena nová katalogisace knih; veřejnosti se stala přístupnou r. 1907.

Hned když se začala knihovna stěhovati, vyskytla se přirozeně otázka, co se stane s uprázdněnou kostelní budovou, k čemu by bylo nejlépe ji upotřebiti. Sou-
dím, že myšlenka zříditi tam museum vznikla u kanovníka Maxe Mayera
z Ahrdorffu na podzim r. 1906, neboť je mi z osobních styků s ním velmi dobře
známo, že se velice zajímal o přírodniny a umělecké předměty, sám takové věci
sbíral a kupoval, měl také pěkné sbírky; poměry olomoucké dobře znal. V té době
žil v Olomouci delší čas arcivévoda Josef Ferdinand, jsa tu přidělen jako plukovník
k vojenské službě u 93. pěšího pluku a stýkal se nepochybně s kanovníkem Mayerem,
který se mu asi se svojí myšlenkou svěřil. Arcivévodovi se myšlenka líbila, přislíbil
účast a podporu.

Dne 12. března 1907 otiskl olomoucký list *Mährisches Tagblatt* zprávu, že časopis
Pozor přináší tajemné poznámky o velkém utrakvistickém ústavu, jenž má býti
v Olomouci zřízen. *Tagblatt* nemá k té záležitosti důvěru.

Dne 26. března téhož roku píše *Pozor*: Státní museum má býti zřízeno v Olomou-
ci, má sloužiti oběma národnostem, má býti utrakvistické. Tak ujišťováno pře-
dem, dříve než vymožena státní subvence, když subvence zajištěna, není po utrak-
vistickém rázu ani stopy. Kuratorium německé je už sestaveno, kustodem usta-
noven německý profesor Laus, z Čechů nebyl dosud nikdo povolán, ba vůbec ne-
bylo o tom s nikým vyjednáváno. Zdá se nám, že zřízení toho státního musea má
býti výkupní cenou za poslední zbytek bývalé moravské university za drahocennou
c. k. studijní knihovnu.

V červenci přinesl *Národopisný věstník českoslovanský* následující zprávu: „V Olo-
mouci bude zřízeno státní museum, jemuž jsou podkladem egyptologické sbírky
arcivévody Josefa Ferdinanda a mineralogické sbírky ryt. Mayera. Mimoto mají býti
k museu státnímu připojeny ne-li správně, tedy aspoň místně sbírky musea měst-
ského a českého Vlasteneckého musejního spolku. Správa nového musea má býti
podle dosavadních slibů utrakvistická. Zatím však bylo ustaveno kuratorium ně-
mecké. Pro museum byla zakoupena budova bývalé c. k. studijní bibliotéky. Na
obnovu budovy té poskytne stát podporu 30.000 K.“

K této zprávě prohlásil nejmenovaný pisatel v *Pozoru* č. 137 ze 17. VII. Be-
sídka: Ze současného života českého na Moravě. (Neuvěřitelná zpráva...), „že
pokud sbírek Vlasteneckého musea v Olomouci se zpráva týká, jest úplně ne-
pravdivou“.

Uplynula doba delší jednoho roku, než se veřejnost zase o museu dověděla.
Byla to krátká zpráva, kterou uveřejnil *Tagblatt* 7. září 1908: Na podnět arcivévody
zřízena Společnost přírodovědeckého a umělecko-historického musea arcivévody Jo-
sefa Ferdinanda. Přihlásilo se 26 členů zakládajících, mezi nimi místodržitel baron
Heinold, řada šlechticů: Bedřich hrabě Deym, Ernst baron Laudon, Günther
hrabě Stolberg, Felix hrabě Vetter, František hrabě Harrach, Camil hrabě
Rasumovský, továrníci Mayové, Robert Primavesi a j. Společnost zalo-
žena začátkem června 1908. Dne 19. září t. r. uveřejnily olomoucké noviny české
a německé svolání obou sekcí kuratoria, které byly zatím zřízeny, k obyvatelstvu
s výzvou, aby přistupovalo k nově zřízené společnosti. V časopisu *Pozor* vyšlo:

Provolání: Zřízením „Společnosti přírodovědeckého a uměleckého musea arcivé-
vody Josefa Ferdinanda“ v Olomouci blížíme se zde k cíli založiti museum všem
kruhům přístupné a vzdělání lidovému sloužící. Naše město má sice již dosti roz-
sáhlé sbírky všech druhů, ale jelikož nemají dostatečných místností, nemohou
se vyvinout tak, jak by žádoucno bylo. Jeho cís. V. pan arcivévoda Josef Ferdi-
nand povzbudil darem cenné sbírky egyptských starožitností a jiných předmětů
zájem pro založení nového musea, jež svrchu jmenovanou společností zřízeno a vy-
držováno bude. Ministerstvo přislíbilo potřebnou podporu. Ježto se jedná o ústav,
jehož účelem dle stanov jest pěstování vědy a umění, které sbíráním a výstavou
přírodovědeckých a uměleckých předmětů v místnostech každému přístupných,
schůzemi, přednáškami a p. umožňuje znázornění, jež umění a věda společným
majetkem všech učiniti se snaží, tedy má povahu naprosto vzdělávací,

o ústav, jenž především naši studující mládeži má být místem vzdělání, obrací se podepsaní členové kuratoria na ctěné obyvatelstvo města Olomouce s prosbou, by podporovalo snahy musea přistoupením ke společnosti. Tato pozůstává (dle vzoru Moravské musejní společnosti v Brně) z české a německé kurie, které volí ze středu svého stejný počet členů kuratoria.

Zakládající členové platí jednou pro vždycky 50 K, výkonní členové však roční příspěvek 2 K.

Kuratorium žádá též za přenechání předmětů přírodopisných a uměleckých, které budou vřaděny do sbírek musea. I nejmenší dar je vítán. Často nemají takové věci pro jednotlivce žádné ceny, ale mohou k rozšíření sbírek musejních dobře být upotřebeny.

Ohlášení přístupu a dary buďtež zaslány podepsaným členům kuratoria, u nichž také stanovy společnosti jsou k dostání. Kuratorium doufá, že se mu podaří povzbudit v obyvatelstvu města zájem pro šlechtitné dílo Jeho císa. V. arcivévodovy Josefa Ferdinanda, jenž jest přítelem tohoto města, aby dle jeho úmyslu ještě v tomto roku 60letého panování Jeho Veličenstva císaře ústav, který městu zajisté bude k užitku, své působení zahájit mohl.

Členové české sekce kuratoria: Primář Dr. O. Kose, t. č. náměstek předsedy, Dr. Ant. Hříbek, t. č. pokladník, c. k. říd. Fr. Polívka, prof. Dr. J. Podpěra, Dr. M. Remes.

Na německém svolání „Aufruf“, uveřejněném v časopise *Mährisches Tagblatt* podepsaní členové německé sekce: měšťanosta Karl Brandhuber, t. č. předseda sekce prof. H. Laus, t. č. jednatel, městský rada J. Föhner, městský lékař Dr. H. Kux, železniční inspektor R. Spallek.

Dne 26. září uveřejňuje *Tagblatt* jména dalších osob, které přistoupily za zakládající členy, hlavně šlechticů, mezi nimi panující kníže Jan II. Lichtenstein, Karel hrabě Zierotin, Rudolf kníže Lichtenstein, zemský hejtman Otto hrabě Serenyi a j.

Některé podrobnosti o začátcích musea dovídáme se z první a jediné zprávy o jeho činnosti, kterou podal z nařízení kuratoria profesor Jindřich LAUS (*Erzherzog Josef-Ferdinand-Museum in Olmütz. I. Tätigkeitsbericht. Olomouc, 1910*).

Přípravné komitě pro zřízení Společnosti tvořili: arcivévodův komoří Theobald svob. p. von Seyffertitz, místodržitelský rada Moritz, svob. p. von Gastheimb a prelát rytíř v. Mayer. Na ustavujícím shromáždění Společnosti v čítárně studijní knihovny dne 8. června 1908 zvolení uvedení již členové obou kuríí. 15. června t. r. konstituovalo se kuratorium a zvolen jeho předsedou Brandhuber, jeho náměstkem Kose, jednatelem Laus, pokladníkem Hříbek.

V následujících dvou letech vzdal se pro přetížení své funkce ředitel Föhner a na jeho místo zvolen městský rada August Kornauth, po profesorovi Podpěrovi, který přeložen byl do Brna, nastoupil profesor reálky A. Papírník. Dále jmenování jako zástupce vlády v kuratoriu ministerstvem kultu a vyučování ředitel gymnasia F. Kořínek a gymnasijský profesor F. Ingrisch.

Hlavní úlohou kuratoria bylo nyní obstarání nových místností pro museum. Proto podána žádost ministerstvu kultu a vyučování o přenechání náboženskému fondu patřící budovy někdejší studijní knihovny. Žádost vyřízena příznivě 12. listopadu t. r. Místnosti přenechány museu prozatím na 20 let za uznávací poplatek 50 K s podmínkou, že nebudou žádné další příspěvky ze státních prostředků požadovány. Současně se společnost zavazovala výlohy adaptace a udržování z vlastních prostředků hraditi, před každým zásahem do stavu budovy vyžádati si pokyny c. k. centrální komise pro umělecké a historické památky a dvěma zástupcům ministerstva místo a hlas v kuratoriu vyhraditi.

Po obstarání místností musilo kuratorium přistoupiti k jejich adaptaci — kromě velkého prostoru kostelního — a pak k vystavení sbírek, dosud umístěných v budově bohoslovecké fakulty. Tato práce začala koncem února 1909. Velkým dalším úkolem kuratoria bylo obstarání potřebných peněžních prostředků. Byly zde zatím pří-

spěvky členů zakládajících a přistoupeno k získání řádných členů. Podány žádosti o subvence na ministerstvo kultu a vyučování a na zemský sněm moravský, který povolil na rok 1909 600 K a po 300 K na léta další. Žádost na ministerstvu vyřízena teprve po roce v tom smyslu, že museu nebude na jeho udržování povolena žádná roční subvence, nýbrž jen jedna, za žádných okolností nepřekročitelná mimořádná subvence 10.000 K ke krytí jenom jedněch větších vydání, spojených se zřízením musea. Vyplacena bude ve třech splátkách.

Další činnost kuratoria spočívala ve snaze sbírky zakladatelů museu věnované rozšířiti. Větší dary zajištěny od dvorních museí vídeňských na rozkaz císařův, ty došly částečně na jaře 1909, většinou však v prosinci téhož roku a v lednu 1910; také od zoologické stanice v Terstu. Ministerstvo pro veřejné práce zařídilo dodání darů c. k. báňskými správci v Jáchymově, Příbrami, Brixleggu, Klausenu, Raiblu, Idrii, Kitzbühelu, další dary poskytly c. k. saliny ve Wieliczce a Hallu, c. k. říšský geologický ústav ve Vídni, společnost „Lehrmittel-Zentrale“ ve Vídni, Lehrerklub für Naturkunde v Brně, důl na zlato Roudný, cínové doly v Graupenu, Alpine Montangesellschaft v Eisenergu, správy dolů v Karvině a Božím požehnání, mezi dárci je také člen kuratoria A. Spallek a hraběcí valdštýnský inspektor Ernst Hanisch v Třebíči. Mnohé přírodniny nasbíral nebo výměnou získal kustos. Během měsíců března až do června byly získané sbírky tak dalece uspořádány, že se staly veřejnosti přístupnými. Dne 3. července 1909 došlo k otevření musea za účasti významných hodnostářů a hostů.

Účast obyvatelstva na zřízení musea nebyla téměř žádná. Zakládajících členů společnosti bylo 52, z nich 45 z německé, 7 z české kurie, příspěvky jejich obnášely celkem 3600 K, počet členů řádných ke 250 s celkovým příspěvkem asi 500 K. $\frac{4}{5}$ připadaly na kurii německou, $\frac{1}{5}$ na českou. Podle pokladniční zprávy za léta 1908 a 1909 obnášely příjmy 4827,77 K, vydání 4638,07 K, zbytek koncem r. 1909 189,70 K. Členy dozorčí rady byli: c. k. ředitel Adolf Dauman, c. k. ředitel Friedr. Holzinger, prof. J. Minařík, stavitel A. Hublík.

Správně podotýká LAUS ve svém pojednání „Pěstování přírodních věd v Olomouci“ (ČVSMO 1928, roč. 40, str. 42): „Snad ještě nikde nebylo museum zřízeno a rozšířeno za tak nepříznivých finančních podmínek jako olomoucké. – V Olomouci bylo však dokázáno, že i vlastní cílevědomou prací možno dosíci podobných výsledků jako jinde bohatými prostředky.“

Sbírky musejní byly ze začátku umístěny všechny v dosud zachovalém, ke kostelu přistaveném domě, kde přízemí obýval domovník, v prvním poschodí byla největší místnost, někdejší čítárna knihovny a tři další místnosti, v druhém poschodí také tři místnosti. V dubnu 1910 zaujaly šest místností vystavené sbírky a to: 1. sbírka egyptských starožitností, 2. sbírka numismatická, 3. předměty předhistorické, 4. sbírka zoologická, 5. botanická, 6. mineralogicko-geologická. Z příkazu kuratoria sestavil kustos LAUS průvodce sbírkami: *Das Erzherzog Josef Ferdinand Museum in Olmütz. Ein Führer durch die Sammlungen.* Olmütz 1910.

S přibývajícimi sbírkami bylo třeba pomýšleti na jejich umístění ve větším prostoru, totiž v někdejší místnosti kostelní a ta místnost adaptována k účelům muzejním během posledních tří let před první světovou válkou. Adaptace kostela začala v říjnu 1910, rozšířené museum otevřeno 28. IV. 1911. Celou tu velkou práci nového umístění sbírek provedl kustos LAUS za pomoci domovníka Čenka Ohnaisera. V prosinci 1915 povolán LAUS k vojenské službě v Olomouci, r. 1917 přeložen do Sarajeva a vrátil se teprve 1918 zase do Olomouce.

Po válce zůstalo museum docela bez prostředků a nebylo ani možno Společnost, která jej udržovala, rekonstruovati. Teprve 11. srpna 1924 došlo k mimořádné valné hromadě, jež se usnesla na rozjetí Společnosti a přenechání všech sbírek městu Olomouci. Město je převzalo jako Městské přírodovědecké museum a zakročilo hned u zemské politické správy o prodloužení užívání budov do konce r. 1950 za dosavadních podmínek. Ještě toho roku 1924 učiněny se strany města na patřičných místech dotazy ohledně prodeje budov a bylo městu sděleno, že by bylo nutno pro ten pří-

padl postarat se o náhradní byty pro vojsko. O svatodušních svátcích r. 1936 konán v Olomouci sjezd zástupců musejních a při té příležitosti z povolaných stran zdůrazňována nutnost soustředění olomouckých sbírek ve společné vhodné budově. 18. července t. r. podalo město ministerstvu školství žádost o odprodej musejních budov. Rozvinulo se dlouhé jednání, jehož podrobnosti uvedl R. FISCHER ve stati „O musejní budovu v Olomouci“ (ČVMSO 1933, roč. 46, str. 27–34) a které končí slovy: „Dne 17. III. 1932 sdělil nám zemský úřad, že nepokládá za vhodné, aby před uskutečněním dohody mezi městem a vojenskou správou pokračoval v jednání o prodeji býv. kláštera klarisek městu Olomouci a že by byl nutný nový odhad budovy. K dalšímu jednání však nedošlo. Osmiletá snaha a naděje města ztroskotala tentokrát o neodůvodněné stanovisko ministerstva financí. V budově nebude ani museum, ani kasárny.“

V letech 1924–1928 byly sbírky musea značně rozšířeny nejen vřazením přírodovědeckých kolekcí Vlasteneckého musea, větší části ornithologické sbírky Schwa-bovy z majetku německé reálky, koupí mineralogické sbírky Nevěřilovy a sbírky motýlů, ale i vlastní sběratelskou činností kustodovou, který procestoval velkou část republiky a získal tím ze všech zemí československých materiál, který většinou ještě v museu nebyl. Šlo tu hlavně o nerosty, horniny a rostliny. Roku 1928 mohl už kustos zaznamenat, že je museum přírodninami z oboru zoologie, botaniky, mineralogie a geologie přeplněno.

Po celou dobu od založení musea do roku 1933 byl velmi dobrou pomocnou rukou kustodovou domovník Čeněk Ohneiser a po něm jeho syn Otto Ohneiser. 1. listopadu 1933 nastoupil po nich Alois Zavadil jako pomocná síla pro práce domovnícké a jeho manželka Hedvika jako pomocná úřednice pro práce kancelářské; poněvadž však nebylo v museu uklízeček, vypomáhala i v těchto pracích.

Roku 1938 došlo k vybudování místností pro sbírky paleontologické ze tří bočních, vlhkých komor na severní straně hlavního prostoru kostelního. Při kladení nové podlahy na místě hlíněné narazili dělníci na různé kostry.

Nastala doba protektorátu. Při příchodu německého vojska zamknul Julius Röder, učitel v. v. a horlivý nacist, museum a odebral klíče, které však byly kustodovi na jeho žádost hned zase vráceny.

Následující léta pracoval kustos Laus v museu pilně až do své smrti, která nastala 22. prosince 1941. Jindřich Laus se narodil 10. listopadu 1872 v Neslovicích u Ivančic jako syn horníka. Osířel záhy a dvanáctiletý přišel r. 1884 do sirotčince brněnského, kde byl dále vychováván. Pocházel z české rodiny a chodil ještě do obecné školy české. Není divu, že se v prostředí docela německém za tehdejších poměrů svému národu docela odcizil. Roku 1892 stal se podučitelem v Hustopeči na Brněnsku, odtud přišel do Brna, kde působil jako učitel 10 let a r. 1895 založil tam Lehrerklub für Naturkunde. Roku 1902 jmenován profesorem na učitelském ústavu v Olomouci. Působil vesměs na školách německých, není mi však známo, že by byl kdy proti národu, z něhož pošel, vystupoval. Považoval jsem Lause vždy za člověka dokonale ušlechtilého, jehož hlavním zájmem bylo studium přírodovědecké. Práce, kterou v Olomouckém museu vykonal, je velká. Správně napsal Jos. OTRUBA v jeho nekrologu (ČVMSO, roč. 55, 1946, str. 83–88), že hlavní význam jeho činnosti v Olomouci spočívá ve vzorném uspořádání sbírek musea. Vykonal ohromnou práci sjednocením, umístěním a popsáním více než 9000 přírodnin kromě 400 svazků všeobecného herbáře, obsahujícího přes 50.000 rostlin. Kustodem musea byl 33 let.

Po smrti Lausově ujal se práce v museu Josef Otruba, ale nejdříve pracoval tam jenom odpoledne, mimo své úřední hodiny, neboť byl ještě poštovním úředníkem v činné službě u hlavní pošty olomoucké. Teprve od 1. října 1942 po svém pensionování věnoval se práci v museu úplně. Od 18. května 1950 byl už v nemocenském stavu, 5. srpna 1951 z musea odešel, 28. listopadu 1952 zemřel. Do doby jeho činnosti musejní vpádají válečné dny roku 1945. Budova musejní byla zasažena při ostřelování na střeše dvanáctkrát a téměř všechny okenní tabule byly vytlučeny. Zásluhou městského stavebního úřadu byly stavební práce včas provedeny

a okna také včas zasklena. Bylo nutno musejní prostory, zanesené prachem z ulice, důkladně vyčistiti a sbírky po očištění a opatření vyložených předmětů novým latinsko-českým označením znovu instalovati. Byla to těžká práce, která začala asi v polovici července a skončila v polovici října, kdy museum znovu otevřeno. Bylo třeba na 5000 nových označení; všechno to obnovení musea provedl Otruba za ochotné spolupráce Hedviky Zavadilové (*Lidový Večerník* ze dne 18. 11. 1945).

Josef Otruba narodil se 10. března 1889 v Náměšti na Hané, gymnasium vystudoval v Olomouci, věnoval se službě poštovní, jejíž největší část strávil v Olomouci jako poštovní tajemník. Od studentských let zajímal se o přírodní vědy, hlavně botaniku, ve které pracoval s obdivuhodnou pílí a vytrvalostí. Získal si velké zásluhy o botanický výzkum Moravy a Slezska a o ochranu přírodních památek. Velmi četné zprávy botanické uveřejnil v ČVMSO a v odborných botanických časopisech. Jeho vědecká činnost oceněna u příležitosti jeho padesátin a šedesátin v ČVMSO. (K padesátce Jos. Otruby, r. 52, str. 89–90, 1936. J. PODPĚRA: Šedesát let Jos. Otruby, r. 58, str. 84–86, 1949. Seznam jeho spisů, článků a drobných zpráv, tamže str. 191–200.)

Dr. M. Remes

Přemyslovice — nové naleziště miocenních zkamenělin

V Přemyslovicích v prostějovském okrese byl učiněn v r. 1958 zajímavý nález miocenních zkamenělin při vrtných pracích, které byly prováděny východně od obce v ploché proláklíně mezi kotou 420 a vrstevnicí 430. Výsledky této vrtby jsou poučné z mnoha důvodů: především znovu prokazují, že Dražanská plošina byla téměř celá pod hladinou miocenního moře, které zalévalo poměrně hluboce erozivně rozrušené vrstvy kulmských drob a břidlic ve zralém stupni geomorfologického vývoje. Deprese jsou buďto rázu tektonického (v obci směry severojižní), patrně saxonsky zmlazené, anebo vznikly rozrušením měkkých partií horninového souvrství. Ve zmlazených depresích a na exponovaných místech byl miocén většinou zcela oddělen, avšak v depresích čistě erozivního původu zůstal zachován a pod ním se skrývá jinde exhumovaný předmiocenní povrchový reliéf.

Vrt byl situován v přibl. nadmoř. výšce 415 m, při čemž již od poloviny svahu ke kótě 420 na sever vycházejí takřka na den pod velmi slabou vrstvou podzolovaných půd s velmi četnými úlomky matečné horniny písčité droby a břidlice, často příčně páskované (břidličnatost s malou odlučností je téměř kolmá na vrstevnatost). Byl získán tento profil:

Běžné metry vrtu	Petrografická charakteristika	Paleontologické doklady
0,00 – 0,30	ornice, humosní vrstva	—
0,30 – 1,60	svahové hlíny s jílovitými vložkami	—
1,60 – 5,20	žlutohnědý jíl s úlomky droby až 10 cm Ø, úlomků 40–50 %	—
5,20 – 8,50	žlutozelený jíl s řídkými úlomky droby	—
8,50 – 10,30	světlešedý jíl	—
10,30 – 13,20	tmavošedý až modrý jíl	úlomky misek ústřic, při basi žraločí zub, mikrofosilie

13,20–13,40	světležlutý organogenní vápenec	výhradně fosilie (zejm. v úlomcích), bez příměsí
15,40–15,20	světlý, žlutozelený jíl s drobnými šedými vložkami	mikrofosilie
15,20–27,60	šedý až nazelenalý jíl	četné úlomky schránek mlžů i plžů, <i>Dentalium</i> (18–19 m)
27,60–28,10	tmavošedý jíl s úlomky břidlic	četné úlomky ústřic
28,10–37,10	šedozeleň, namnoze slehlý jíl, v hl. 35 m s úlomky břidlic	četné úlomky ústřic
37,10–37,70	tmavošedý až nahnědlý jíl s četnými úlomky kulmských břidlic	mikrofosilie
37,70–38,20	erosně rozrušený předmiocenní povrch kulmského souvrství: úlomky navětralých břidlic	—
38,20–	kulmské břidlice modrošedé, skalní podklad	

Podle informací, získaných u místních občanů, narazili při kopání studní na podobné jíly, ale v mnohem menší mocnosti (asi kolem 5 m) i na západ od obce. Pod těmito jíly bylo zde nalezeno zvodnělé souvrství basálních jemných písků, jež vrtem zastíženo nebylo.

Z výsledku dále vyplývá, že v praemiocénu existovaly mnohem větší výškové rozdíly (cca o 40 m větší, než je tomu za dnešního stadia vývoje) v těchto místech, a to pravděpodobně pouze erosního původu, neboť pro tektonické dodatečné vysunutí kóty 420 nebyly nalezeny žádné přímé důkazy.

Získaný dokladový materiál, který sbírala jednak osádka vrtné soupravy, vedená vrtníkem Smetanou, jednak průzkumník J. Houdek, jenž také vrt hodnotil a popsal a s jehož svolením autor této zprávy lokalitu dodatečně vykořistil, je uložen ve sbírkách krajského musea v Olomouci. Mikropaleontologické rozborů dosud provedeny nebyly.

Březen, 1958.

Vladimír Strnad,
KSÚPZLV Olomouc

Príspevek ke květeně Šternberska

Třebaže není šternberský okres v botanickém ohledu nijak zvláště význačný – nepřehlídíme-li ovšem k známému výskytu aldrovandky, *Aldrovandia vesiculosa* a k nově neověřenému výskytu zimostrázku alpského *Chamaebuxus alpestris* – přece jen tu však roste řada druhů, které zasluhují pozornost. Jsou to zejména některé druhy teplomilné květeny, jejichž hlavní rozšíření se soustřeďuje na svazích s příhodnou expozicí a s vhodnými podmínkami pro travinný porost; takové svahy jsou jak v pásmu Nízkého Jeseníku, tak i ve skupině Bradla k Úsovu.

V nížině úvalu, kde intenzivní zemědělství a sídliště postihují takřka všechnu půdu, nemají xerofyti možnost udržet se. Proto jsou to zde jen ojedinělé výskyty, často pomíjivé a nelze jim přikládat celkem žádného významu po stránce geobotanické. Osídlují zpravidla místa nějakým způsobem narušená nebo dočasně opuštěná. Ze starších údajů je toho dokladem výskyt hvozdíčku prorostlého, *Tunica prolifera*, při železniční trati u Uničova (LAUS). Na podobném stanovišti byl loni zjištěn

u Šternberka sverep přímý *Bromus erectus*. Z novější doby byly zaznamenány ještě: vrbka úzkostlivá *Chamaenerium angustifolium* (známá v celých porostech na Grygovských kopcích u Olomouce) v opuštěných těžebních jamách od Medlova k Úsovu; jako polní plevel v obilí u Žerotína rostl kravínek obilní *Vaccaria segetalis* ssp. *pyramidata*, a na mezích u Uničova chrpa latnatá porýnská *Centaurea stoebe* ssp. *rhenana*, rozrazil jarní *Veronica verna* a rýt žlutý, *Reseda lutea* u Dlouhé Loučky. Podle cesty u Bělkovice—Laštany byla nalezena buřina srdečník *Leonurus cardiaca* a ještě severněji u Pasek prlina rolní, *Lycopsis arvensis*, rostoucí zde na břehu silničního příkopu.

Významnější však jsou xerofyty zmíněných již svahů na přechodu z roviny. Netvoří vyhraněných společenstev a také jejich výskyt není v souvislých lokalitách. Zastoupeny jsou hlavně teplomilné druhy III. řádu (*Coronilla varia*, *Medicago falcata*, *Silene inflata* a *S. nutans*, *Euphorbia cyparissias* a j.), méně jich patří k náročnějším typům (*Trifolium montanum*, *Melica transsilvanica*). Je nesporné, že sem pronikly xerofyty od jihu, od Olomouce; je však pravděpodobné, že při jejich šíření se uplatnily i příznivé polohy na rozhraní Šternberska, zvláště u Úsova, odkud pronikly teplomilné druhy jednak k Uničovu a jednak i dále k severu. Svědčí o tom některé druhy, nalézající se porůznu v čáře Úsov—Libina—Oskava, které však nejsou zastoupeny ve východní části okresu při úpatí Nízkého Jeseníku. Tak je to na př. toten menší *Sanguisorba minor*, který má na Zábřežsku více lokalit (Zábřeh, Vitošov, Police, Úsov a j.), kdežto na Šternbersku byl znám u Libiny (FORMÁNEK), nověji u Medlova. Podobně strmobýl lysý, *Turritis glabra* — u Václavova—Oskavy (SCHENK), u Hradečné a Klopiny; hlaváč žlutavý *Scabiosa ochroleuca* u Úsova a Police (HANÁČEK), u Troubelic, dále u Libiny (FORMÁNEK); zvonek klubkatý *Campanula glomerata* u Úsova (HANÁČEK), Medlova a nad Hradečnou. Také hořec brvitý *Gentiana ciliata*, poměrně hojný na Zábřežsku, má několik lokalit na Uničovsku (KUPKA, ČERVINKA), ve východní části okresu má sice také několik lokalit, které však jsou více vzájemně izolovány (KUPKA: vápenec u Sovince, vápencový lom u Pasek; viz Zprávy KVM, 1957, č. 72) a je přísněji kalcifilní.

Mnohé z xerofytů provázejí též křovinné porosty nebo lesní útvary. Tak ještě u Oskavy rostou keře trnky *Prunus spinosa*, hlohu *Crataegus oxyacantha*, brslenu *Evonymus europaeus* a spolu s nimi tu bývaly i plané ovocné stromy (třešeň, hrušeň, jablonoň); v podrostu se dodnes udržely tu a tam pryšec chvojka, *Euphorbia cyparissias* (často s *Uromyces pisi*), marulka *Calamintha clinopodium*, bedrník větší *Pimpinella major*, kručinka barvířská *Genista tinctoria* ssp. *vulgaris*, řepík lékařský *Agrimonia eupatoria* ssp. *officinalis*, divizna černá *Verbascum nigrum*, chrpa horská pravá *Centaurea montana* ssp. *eumontana* a j. Také dubo-habrový les u Mladějovic, na přechodu do roviny úvalu má v podrostu ještě některé prvky teplomilnějšího charakteru: strdivka nící *Melica nutans*, válečka prapořitá *Brachypodium pinnatum*, chebdlí *Sambucus ebulus* a j. O příhodné expozici svědčí okolnost, že u Řídče se daří docela dobře i kaštanu *Castanea sativa*, který tu byl uměle zaveden a nese sdostatek menších, střídavě dozrávajících nažek, kaštanů. Z okolí Šternberka bývala uváděna i divizna brunátná *Verbascum phoeniceum*, která tu však nověji nebyla potvrzena.

Lesy na svazích Nízkého Jeseníku představují důležitý moment mikroklimatický. Této skutečnosti děkují za svůj vznik i léčebné ústavy pasecké, jsou jí podmíněny též optimální polohy ovocnářské a příznivý vliv (spolu s jinými momenty) mikroklimatu vedl možná i k situování samotného okresního města Šternberka. Z toho plyne požadavek uvědomělého lesního hospodaření, přihlížejícího nejen k zájmům produkčním, ale také k funkci těchto lesních komplexů v biologii dané krajiny.

Bohumil Šula

Památné výročí z dějin města Olomouce

Z pohnutých dob, které zažila naše moravská metropole, vzpomínáme letos pruského vpádu na Moravu a obležení města Olomouce r. 1758, tedy před dvěma sty lety. Je to významná kapitola i z vojenských dějin města.

Olomouc byla odedávna především vojenským městem. Jeho mohutná opevnění byla budována v několika etapách. Za třicetileté války vystavěli nové hradby Švédové, jejichž okupace, která trvala i po míru vestfálském až do roku 1650, znamenala pro město, dříve kvetoucí, pohromu nedozírných následků. Hradby byly stavěny hlavně z materiálu ze zbořených domů okolních předměstí, která tehdy byla zničena. Devět desetin obyvatelstva tehdy odešlo, z obyvatelných domů zůstala jen nepatrná část. Olomouc ztratila tehdy svůj význam hlavního města země, zůstávala však vojenským střediskem.

Tíhu pruských válek pocítila Olomouc s okolím zvláště tíživě. Roku 1741 pruský generál Schwerin obsadil město za podmínek čestné kapitulace. Po pruském neúspěchu u Prahy okupanti město vyklidili a roku 1742 dává královna Marie Terezie rozkaz, aby z Olomouce byla vybudována moderní pevnost, která měla po ztrátě Slezska zvláště významné postavení.

Vojenský inženýr Bechade de Rochepine vytvořil z Olomouce pevnost se všemi náležitostmi podle požadavků tehdy nejmodernější francouzské fortifikační technické školy Vaubanovy s kasematami, redutami a vodními příkopy. Systém pevnůstek a rozsáhlých vodních ploch učinil město těžko přístupným pro dobyvatele. Některé části města musely být zničeny a postaveny poněkud dále od města, aby bylo před hradbami prostranství široké nejméně 800 sáhů. Tak byly přeneseny dále Pavlovice, Hodolany, Bělidla, Nový Svět, Nová Ulice a jiná předměstí a obce.

Návštěvy královny Marie Terezie v Olomouci, při nichž se zúčastnila představení hanácké opery kojetínského Kuzníka v klášteře Hradisku a odhalení známé barokní památky sochy Trojice na hlavním náměstí, se týkaly hlavně vojenských příprav. Sedmiletá válka tu byla tvrdou zkouškou nové pevnosti. Roku 1756 bylo sjednáno spojení Habsburků s Bourbony proti pruskému králi Bedřichu Velikému. Prusko se snažilo vnutit za této třetí slezské války svoji iniciativu silnějšímu nepříteli. Olomouc v plánech pruského krále znamenala především klíč k celé říši. Tažení mělo začít dobytím Olomouce a skončit před branami Vídně.

Zachovalo se několik záznamů o útoku na Olomouc v roce 1758, z nichž čerpali historikové města, na př. Alois V. ŠEMBERA, Willibald MÜLLER, Dr. Jan KUX a Václav NEŠPOR. Je zachován deník kláštera Hradisko z r. 1758, pak záznamy Ferdinanda KVĚTENSKÉHO o bojích roku 1758 (*Diarium oder gründliche Anzeige von der Belagerung der neuen Granitz-Festung Olmütz*). Zvláště důkladný je záznam očitého svědka Jana Friebecka.

Dne 27. dubna byla urozená společnost, která se zúčastnila instalace biskupa Eckga, rozehnána zprávou o vpádu Prusů. Dne 27. dubna bylo pruské vojsko v Opavě, 3. května ve Šternberku, 4. května v Litovli. Tentokrát však narazil nepřítel na pevnost dobře vybavenou a na obléhání připravenou. Postavení krále Bedřicha nebylo právě výhodné; města bylo nutno rychle dobýt, protože císařská vojska markýze de Ville byla v zimním táboře u Brodku, vojska generála Dauna stála u Litomyšle a vojenské oddíly Laudonovy u Mohelnice.

V městě se zatím konaly důkladné přípravy. Studenti a duchovní opustili město zároveň s osobami, které nebyly příslušníky města a nezúčastnily se přímo obrany.

Dne 7. května opustili Prusové tábor u Bohuňovic u Šternberka. Bohuňovice a Dubany byly zapáleny. Dne 9. května hořely Tršice, obsazeny byly obce Čelechovice a Smržice u Prostějova. Z obecních kronik se dovídáme, že pruský král byl ve Smržicích svědkem lidové slavnosti a že obdivoval statné Hanáky na koních. Na prosby občanů slíbil, že obyvatelstvo bude šetřeno. Rekvisice byly ovšem velmi tvrdé. Od kláštera Hradiska se žádalo podle zprávy F. Květenského 20.000 du-

kátů. Známy kopec Kosíř nad vesnicí Čelechovicemi a městečkem Kostelcem na Hané byl pruským opěrným bodem.

Dne 16. a 17. května byla obsazena návrší mezi Neředínem, Tabulový vrch (na kterém je dnešní nemocnice), Hněvotín, Nemilany a později i Nové Sady a byly budovány nepřátelské okopy. Pruský zadní voj byl u Šternberka a Uničova a táhl přes Litovel a Chudobín k Laškovu. Protože mezi Olomoucí a Holicí byla rozsáhlá vodní opevnění, započalo se s útokem od vesnice Skrbeně přes Tabulový vrch.

Dne 29. května dopadly první dělové koule do olomouckých ulic a vznikly první požáry. Velitel města baron Marschall dal rozkaz, aby v ohrožených čtvrtích blízko hradeb byly sňaty střechy s domů. 30. května se stupňuje kanonáda. Nastupuje měšťanská garda na pomoc vojsku a jsou najímáni nádeníci na pomoc dělostřelcům. Dne 31. května bylo vypáleno 1200 dělových ran, 308 bomb a 26 granátů na město. Byl poškozen lazaret v budově jezuitské university. Největší škody vznikly v blízkosti Terežské a Kateřinské brány, kde město bylo nejvíce ohroženo. Dne 1. června byl těžce poškozen kostel sv. Mořice, který dodnes nemá na věži střechu. Dělová koule roztrátila dále železný kříž na vrcholu sochy Trojice. Z holické strany se však podařilo dopravit nové zásoby obleženým a dokonce se konal i trh. Koncem května došlo k vypálení a zničení obce Řepčína, odkud byli zahnaní chorvatští vojáci generála Draskoviče, hájícího město. Pruská obléhací linie byla již 750 sáhů od města a místa letohrádků a sadů olomouckého panstva, bývalé Gianiniho zahrady, nynější městské parky, byly jevištěm tvrdých bojů při výpadech, za kterých se obléhaní snažili zatlouci Prusům děla a získat zajatce. Je zachována zpráva o kariéře vynikajícího dělostřelce Jiřího Dvořáka, který dvakrát zapálil dobře mířenou ranou muniční skladiště a byl na místě povýšen na hejtmana. Dne 7. června nastala prý „strašlivá kanonáda, takže si každý myslel, že se nebe a země zřítí“. Baterie v městě statečně odpovídaly a městští střelci prý měli úspěchy. Do města se připlížil větší počet zběhů, kteří byli odzbrojováni, opatrováni pasy a na žádost propouštěni.

Dne 10. června se zúžuje kruh obláhatelů, jsou obsazeny obce Holice a Velká Bystřice a je znemožněn přísun. Město je obklíčeno.

Záznamy dalších dnů referují o oboustranných akcích dělostřelectva a o zničení pruského vozatajstva v jesenických soutěskách. Nepomohla prý Prusům ani osobnost známého a obávaného generála Ziethena, Prusové ztratili trén se zásobami. V městě se zatím stavěly barikády a nařízena pohotovost i pro měšťanstvo. Rozhodný den se blížil.

V nejtěžších dobách koncem června se náhle válečné štěstí obrátilo. Generál Daun táhl od Litomyšle k Brodku, spojil se s generálem de Ville i stanul dne 26. června u Kralic u Prostějova asi 20 km od Olomouce. Sbory Laudonovy se objevily u Šternberka a oddíly Šiskovičovy u Přerova. Pruskému vojsku hrozilo obklíčení. Král Bedřich měl dvojí možnosti. Mohl dát rozkaz svému maršálu Keithovi, aby se utkal s Daunem. Daun se ovšem rozhodnému střetnutí vyhýbal. Druhá možnost byla zmocnit se co nejrychleji Olomouce. Znovu se tedy rozehrměla pruská a olomoucká děla a 1. červenec měl být dnem rozhodnutí. Všechny síly vynaložilo pruské vojsko při obléhání města. Tehdy došlo k největším škodám v městě a k největším ztrátám na životech.

V noci na neděli dne 2. července nastalo neobvyklé ticho. Král Bedřich dal rozkaz k ústupu od města. Když byl nepřátelský ústup zjištěn a zpráva o tom potvrzena, nastala doba oslavy vítězství.

Jeden z velkých obrazů v síních olomoucké radnice představuje pruský ústup od města. Dlouho se potom oslavoval na základě panovnického privilegia památný den 2. červenec, výročí zachránění města. Členové magistrátu byli povýšeni do šlechtického stavu, přšely řády a vyznamenání a městský znak, známý modrý štít s moravskou orlicí a s iniciálkami SPQO — Senatus populusque Olomucensis (senát a lid olomoucký) byl vylepšen. Štítek na prsou moravské orlice je obtočen zlatým řetězem a opatřen iniciálkami jmen římského císaře Františka a královny Marie Terezie: FMT. Privilegií se dostalo i měšťanskému střeleckému sboru.

Vzpomínáme na tyto dny, které na dlouho rozhodly o osudu našeho města i země. Veškeré válečné úsilí bylo však tehdy jen záležitostí hlavně dynastickou. Velitelé a členové městské rady a obránci byli buď císařští vojáci z řemesla a nejvýš zemští nebo městští patrioti a oddaní služebníci panovnice Marie Terezie. O národním vědomí, jehož první slabé záblesky se i v Olomouci tehdy začaly projevovat, se v souvislosti s tímto bojem nedá mluvit. Čteme-li hanácké verše kojetínského rektora Kuzníka, lamentující nad válečnou zkázou a vyjadřující odpor k „Landeborkovi“, je to jen odpor k bezohledným okupantům a výraz vlastenectví nejvýš regionálního. Vždyť byla napadena „zaslíbená zem Haná“, a proto Hanák nařikal:

Z hloubokosti své těžkosti
sobě lamentojo
a na kloka Landeborka
ve dne v noce klejo.
Hanáček celé zhobené
zvostal ohlozené...

A jsou-li ty verše „Nářku souženého Hanáka“ snad někdy žertovné, je to smích provázený slzami předků, týraných válkou, pláč Moravy trpící...

Dr. B. Eliáš

První jízdní řád na trati Brno—Přerov

Při zahájení provozu na železniční trati Brno—Přerov (30. 8. 1869*) bylo v činnosti pouze 11 stanic (Brno, Chrlice, Sokolnice, Křenovice, Rousínov, Vyškov, Ivanovice n. H., Nezamyslice, Kojetín, Chropyně, Přerov), jejichž počet dosud vzrostl na 26 (přibyly Brněnské Ivanovice, Holásky, Újezd u B., Hostěrádky, Zbýšov, Holubice, Velešovice, Komořany od r. 1909, Luleč od r. 1874, Hoštice-Heroltice od r. 1893, Chvalkovice od r. 1954, Němčice n. H. od r. 1880, Měrovice n. H., Věžky od r. 1881, Lověšice v letech 1892–1920). V první době bylo plánováno na trati 14 vlaků, z Brna do Přerova podle potřeby 11 vlaků nákladních (č. 201, 203, 205, 207, 209, 211, 213, 215, 217, 219, 221), 2 spěšné nebo osobní vlaky (č. 11 a 13) a 1 smíšený vlak (B). Z Přerova do Brna pak bylo vypravováno podle potřeby 9 vlaků nákladních (č. 202, 204, 206, 208, 210, 212, 216, 218, 222) 1 osobní vlak (č. 214), 1 spěšný nebo osobní vlak (č. 12), 1 smíšený (A) a 2 vlaky pro vojenské transporty (č. 14, 220). U nákladních a vojenských vlaků jde patrně o počet plánovaný („nach Erforderniss“). Na ostatních úsecích jezdily další druhy vlaků: spěšné nákladní, pravidelné nákladní, dobytčí a uhelné. Nákladní vlak potřeboval k absolvování trati průměrně 6,35 hod., smíšený vlak 4,15–4,33 hod., vlak s vojenským transportem 3,20–6,23 hod., spěšný nebo osobní vlak pouze 2,45 hod., což je doba téměř shodná se stavem jízdy nynějšího osobního vlaku, ovšem při více jak dvojnásobném počtu zastávek.

Jízdní řád, platný od dne zahájení provozu na trati („Grafisches-Tableau der Fahrordnung der Züge auf der a. p. Kaiser Ferd. Nordbahn und der Mährisch-Schlesischen Nordbahn“) byl tištěný litograficky ve formě dnešního grafikonu, v rastru, rozděleném po hodinách, půlhodinách, čtvrt hodinách a pětiminutách, se zvláštními rubrikami na okrajích, které udávaly číslo profilu tratě, strážní číslo, stanice s rezervním strojem, vodou, hodinovou vzdálenost sousedních stanic, vzdálenost od Vídně, podélný profil (stoupání) a j. Kromě uvedeného úseku obsahuje list tratě Vídeň—hlavní celní úřad, Floridsdorf—Štokerava, Gänserndorf—Marchegg, Břeclav—Brno, Nezamyslice—Šternberk, Přerov—Olomouc, Schönbrunn—Opava, Dzieditz—Bielitz, Třebíň—Myslovice, Ostrava—Michálkovice. Jako ukázkou uvádím přepisy grafikonu na trati Brno—Přerov a zpět, a to ve formě dnes užívané.

Václav Burian

*) O stavbě tohoto úseku viz Ignaz KONTA, *Geschichte der Eisenbahnen der österreichisch-ungarischen Monarchie*, sv. I, díl II, str. 4 a násl., zejména snímky rozestavěného nádraží v Rousínově, hloubení zářezu u Luleče r. 1868, nádraží ve Vyškově r. 1869 a stavby viaduktu u Nemojan r. 1868.

Přerov—Brno

Číslo vlaku	206	208	222	A	204	210	212	12	214	216	218	202	220	14
Druh vlaku	nákladní vlak podle potřeby	nákladní vlak podle potřeby	nákladní vlak podle potřeby	smíšený vlak	nákladní vlak podle potřeby	nákladní vlak podle potřeby	nákladní vlak podle potřeby	spěšný nebo osobní vlak	nákladní vlak podle potřeby	nákladní vlak podle potřeby	nákladní vlak podle potřeby	nákladní vlak podle potřeby	pro vojenský transport	pro vojenský transport
Přerov	odj. 01,18	02,45	04,05	06,00	07,00	08,53	11,07	13,35	13,40	15,30	17,56	19,27	21,37	23,50
Chropyně	přij. 01,54	03,18	05,10	06,26	07,35	09,28	11,42	13,53	14,15	16,07	18,33	20,00	22,13	00,10
Kojetín	odj. 01,57	03,23	05,15	06,30	07,38	09,33	11,45	13,54	14,17	16,10	18,40	20,05	22,15	00,12
	přij. 02,13	03,38	05,31	06,42	07,53	09,48	12,02	14,02	14,34	16,27	18,54	20,20	22,31	00,23
	odj. 02,17	03,42	05,35	06,45	07,57	09,52	12,05	14,03	14,38	16,30	18,57	20,25	22,36	00,24
Nezamyslice	přij. 02,57	04,23	06,13	07,17	08,38	10,33	12,47	14,22	15,18	17,10	19,43	21,05	23,15	00,45
	odj. 03,05	04,45	06,23	07,22	09,03	11,15	13,13	14,26	15,42	17,35	19,53	21,13	23,25	00,55
	přij. 03,31	05,11	06,47	07,46	09,27	11,42	13,38	14,38	16,07	18,00	20,15	21,38	23,50	01,07
Ivanovice	odj. 03,37	05,15	06,53	07,52	09,32	11,45	13,45	14,40	16,10	18,05	20,22	21,43	23,55	01,10
	přij. 04,10	05,49	07,26	08,15	10,07	12,18	14,20	14,53	16,43	18,40	20,53	22,17	00,28	01,28
Vyškov	odj. 04,26	06,03	08,02	08,23	10,15	12,30	15,00	14,56	16,48	19,12	21,02	22,40	00,50	01,30
	přij. 05,13	06,50	08,47	09,00	11,03	13,18	15,48	15,23	17,10	19,58	21,50	23,28	01,37	01,58
Rousínov	odj. 05,23	07,02	09,13	09,08	11,12	13,28	15,56	15,24	17,15	20,13	22,01	23,38	01,45	02,04
	přij. 05,46	07,23	09,22	09,27	11,35	13,49	16,20	15,37	18,08	20,35	22,22	24,00	02,08	02,18
Křenovice	odj. 06,26	07,32	09,40	09,30	11,38	13,57	16,23	15,38	18,12	20,56	22,25	00,06	02,25	02,20
	přij. 06,53	07,57	10,05	09,50	12,04	14,18	16,49	15,52	18,37	21,22	22,55	00,32	02,50	02,35
Sokolnice	odj. 07,02	08,06	10,32	09,54	12,13	14,27	16,57	15,53	18,50	21,30	23,02	00,40	03,00	02,38
	přij. 07,23	08,28	10,54	10,12	12,33	14,52	17,20	16,03	19,13	21,53	23,23	01,03	03,21	02,52
Chrlice	odj. 07,27	08,32	11,28	10,15	12,42	14,55	17,35	16,06	19,48	21,58	23,35	01,07	03,30	02,54
Brno	přij. 07,53	08,57	11,52	10,33	13,07	15,20	18,03	16,18	20,13	22,23	24,00	01,35	04,00	03,10

Brno—Přerov

Číslo vlaku	203	201	207	209	11	211	213	215	B	217	205	219	221	13
Druh vlaku	nákladní vlak podle potřeby	nákladní vlak podle potřeby	nákladní vlak podle potřeby	nákladní vlak podle potřeby	spěšný nebo osobní vlak	nákladní vlak podle potřeby	nákladní vlak podle potřeby	nákladní vlak podle potřeby	smíšený vlak	nákladní vlak podle potřeby	nákladní vlak podle potřeby	nákladní vlak podle potřeby	nákladní vlak podle potřeby	spěšný nebo osobní vlak
Brno	odj. 02,25	04,50	07,00	08,57	10,50	11,00	13,17	14,27	17,00	17,10	19,20	20,37	22,55	23,22
Chřlice	přij. 02,53	05,19	07,27	09,25	11,06	11,27	13,42	14,55	17,20	17,35	19,48	21,05	23,22	23,35
Sokolnice	odj. 03,21	05,22	07,32	09,30	11,07	11,32	13,47	15,00	17,22	17,40	19,52	21,10	23,40	23,37
	přij. 03,43	05,44	07,52	09,52	11,17	11,54	14,09	15,28	17,37	18,03	20,15	21,30	00,10	23,47
	odj. 03,54	05,55	08,01	10,05	11,18	12,05	14,18	15,52	17,40	18,38	20,25	21,42	00,32	23,50
Křenovice	přij. 04,22	06,25	08,33	10,37	11,35	12,37	14,48	16,20	18,03	19,09	20,57	22,13	01,03	00,06
	odj. 04,30	06,30	08,38	10,40	11,37	12,41	14,53	16,25	18,08	19,12	21,00	22,22	01,07	00,08
	přij. 04,58	07,02	09,09	11,10	11,52	13,12	15,28	16,55	18,28	19,43	21,32	22,53	01,37	00,22
Rousínov	odj. 05,12	07,10	09,18	11,17	11,54	13,33	15,48	17,40	18,35	19,58	21,50	23,28	02,12	00,25
	přij. 06,03	08,03	10,08	12,08	12,17	14,28	16,38	18,30	19,10	20,47	22,40	00,16	03,03	00,50
Vyškov	odj. 06,12	08,15	10,28	12,26	12,21	14,53	16,47	18,45	19,15	21,05	23,16	00,30	03,12	00,53
	přij. 06,38	08,40	10,53	12,50	12,33	15,18	17,12	19,12	19,34	21,30	23,40	00,57	03,37	01,06
Ivanovice	odj. 06,47	08,44	10,55	12,55	12,35	15,23	17,15	19,15	19,37	21,38	23,50	01,12	03,40	01,08
	přij. 07,07	09,04	11,15	13,18	12,43	15,43	17,34	19,35	19,51	21,57	00,10	01,30	04,00	01,18
Nezamyslice	odj. 07,17	09,12	11,25	13,22	12,47	15,52	17,45	19,43	20,03	22,06	00,45	01,47	04,23	01,23
	přij. 07,50	09,44	11,56	13,58	13,07	16,22	18,17	20,15	20,25	22,37	01,17	02,18	04,54	01,41
Kojetín	odj. 07,54	09,48	12,02	14,02	13,08	16,27	18,22	20,37	20,32	22,40	01,22	02,28	04,57	01,43
	přij. 08,10	10,05	12,18	14,18	13,15	16,43	18,38	20,52	20,43	22,57	01,38	02,48	05,15	01,52
Chropyně	odj. 08,15	10,10	12,27	14,22	13,16	16,48	18,42	20,57	20,46	23,00	02,00	03,18	05,18	01,54
Přerov	přij. 08,52	10,49	13,02	15,00	13,35	17,27	19,20	21,35	21,15	23,38	02,38	03,58	05,58	02,12

Pětasedmdesátka Alšova životopisce dr. Emanuela Svobody

Když se malý, pětiletý synek venkovského učitele Josefa Svobody na Strážisku — na rodné moravské Hané — po prvé s dychtivou dětskou zvědavostí zahleděl v obrázkovém kalendáři na jednu z nejnovějších písňových kreseb neznámého mu tehdy malíře Mikoláše Alše, nemohl ještě ani zdaleka tušit přímo osudovost tohoto svého setkání se jménem a dílem nejnárodnějšího našeho umělce. Ale bylo to právě již toto nejprvnější alšovské okouzlení obrázkem ze života a práce našeho venkovského lidu — připomínajícím mu tak živě nejbližší okolí jeho domova — které se stalo nejvlastnějším podnětem jeho potomní, vroucí a činorodé lásky k Alšovu velkému umění.

Rodák z Nové Dědiny u Konice (* 2. března 1883), za svých studií na kroměřížském gymnasiu píše již první svůj alšovský článkuček do studentského časopisu ke dni padesátých narozenin Mikoláše Alše a po dvou letech, když se se svou starostlivou a obětavou matkou a pěti sourozenci dostává do Prahy, setkává se i osobně se samotným umělcem. Nebylo divu, že vlídný úsměv a přátelsky srdečná slova za rozhovoru v intimním prostředí umělcovy skrovné pracovny a jeho prostého rodinného života přímo okouzly mladého posluchače práv a že dojmy z tohoto svého prvního setkání s Mikolášem Alšem zachytil v článku „Obrazové kroniky“ — prvním článku dlouhé řady alšovských prací dr. Emanuela Svobody.

Nejdůvěrnější poznávání nejen umělecké, ale i lidské stránky Alšovy osobnosti při dalších návštěvách s chvílemi večerních rozhovorů s Mikolášem Alšem — zvláště když se dr. Emanuel Svoboda stal — sňatkem s umělcovou dcerou Marynou — i členem Alšovy rodiny, pobízely co nejživěji k záměrné práci pilného a pečlivého alšovského životopisce i zasvěceného vydavatele umělcova díla.

Bohatý a záslužný je proto přínos celoživotní alšovské práce dr. Emanuela Svobody, konané s příkladnou láskou z velké části na okraji vlastního povolání v administrativě pražské samosprávy. Vedle přednášek, časopiseckých článků a statí jsou to zejména knižní práce jubilentovy, psané srdečným a upoutávajícím vyprávěčským slohem, jimž vděčí náš kulturní život za prohloubení znalostí života i tvorby českého malíře Mikoláše Alše. Připomeňme prvou z nich *Jak Mikoláš Aleš žil a tvořil* (1920), která hned v celé šíři zachytila umělcův život i jeho rozsáhlé dílo. Vzpomeňme drobné knížečky *Alšovo mládí* (1929) a půvabné knihy *Mikoláš Aleš na Moravě a Slovensku* (1929) o umělcových cestách a vztazích k našemu lidu, připomeňme alespoň letmo významné statí, doprovázející Alšova *Plzeňská sgrafita* (1932) nebo umělcem ilustrovaná vydání Máchova Máje a Čelakovského Ohlasu písní ruských. Uvedme láskyplně vyličený život a význam umělcovy statečné a obětavé choti v drobné monografii *Marie Alšové* (1937), spolupráci na prvé poválečné alšovské knížce *Mikoláš Aleš a Kolín* (1945), zachycující jeho vztah k městu i kraji, podobně jako v práci *Alšova idyla v Příbrami* (1948) nebo *Po stopách Mikoláše Alše v Praze* (1956). Podrobné sledování umělcových vztahů k rodnému moravskému kraji — *Mikoláš Aleš a Haná* — připravované k tisku, je prozatím poslední v řadě prací, které ukazují rozsah této části jubilentova alšovského díla.

Tuto literární činnost dr. Emanuela Svobody doplňuje i jeho neméně významná práce ediční. Podrobný znalec alšovského archivu přistupuje k vydávání umělcovy korespondence: dopisů s milovanou jeho chotí Marynou — *Alšovy listy milostné* (1941), se Svatoplukem Čechem — *Alšovo přátelství se Svatoplukem Čechem* (1946) nebo s Aloisem Jiráskem — *Aleš a Jirásek — listy dvou přátel* (1947) a za redakční spolupráce své ženy k vydávání celého umělcova výtvarného odkazu, pamětliv od počátku i přání samotného Mikoláše Alše po plném zpřístupnění jeho kreslířského i malířského díla všemu našemu lidu, pro nějž je tvořil. Souborné vydávání Díla Mikoláše Alše, šťastně zahájené dvěma svazky — *Špalíček* (1939) a *Vlast a národ* (1940) — mohlo býti obnoveno až po druhé světové válce a jednotlivé svazky — *Humor a satira* (1951), *Vlast* (1952), *Malířská tvorba* (1954), *Nástěnné malby* (1955)

a *Cykly* (1957) přinášejí i zde, v doslovecích dr. E. Svobody, podrobné dokreslení vzniku a vývoje umělcovy práce i osudů jeho děl.

Ale ani tím není ještě plně dokreslena úctyhodná životní alšovská práce dr. Emanuela Svobody. Neodmyslitelně doplňuje ji jeho poradní činnost při výběru alšovských prací pro různé knižní publikace, při posudcích restaurovaných nástěnných prací podle návrhů Mikoláše Alše, stejně jako při ověřování pravosti a původnosti prací z rozsáhlého a rozptýleného umělcova díla. Všechno to ukazuje jistě přesvědčivě význam záslužné životní alšovské práce dr. Emanuela Svobody, za kterou jemu a jeho spolupracovníci — jeho choti — jako nejpopovolanějším a nejzasvěcenějším znalcům a strážcům umělcova velkého odkazu — nemůže být náš kulturní život dosti vděčen.

Přejeme pětasedmdesátiletému vzácnému jubilantu i jeho choti, aby se brzy dočkal vyvrcholení nedocenitelné své životní práce — vybudování Musea Mikoláše Alše, které s jejich pomocí bude moci být vytvořeno z jedinečného bohatství vzácných alšovských památek a přebohatého archivu i knihovny, pro které je s nemalými obtížemi a s tak vždy dojímavou pietou shromažďují a uchovávají.

Otakar Heptner,
Praha

O stávce krejčovského dělnictva na Prostějovsku v roce 1927

V polovině roku 1927, v období dočasné a částečné stabilisace kapitalismu, vypukla v Prostějově stávka domácího krejčího. Její průběh je jedním z řady důkazů nového vzestupu třídních bojů československého proletariátu¹ a na druhé straně i příkladem oslabení vlivu KSČ a Mezinárodního všeodborového svazu na proletariát. Tento zjev, jehož rub znamenal zesílení vlivu reformistických organizací, měl své kořeny v letech předcházejících, kdy „strana nebyla na výši situace a v jejích řadách značně sílilo pravé nebezpečí. To bylo konečně podmíněno i důsledky samé stabilisace kapitalismu, která jakožto období odlivu revoluce vždy napomáhá rozvoji pravicových, oportunistických nálad a názorů.“²

Stávka začala jako hospodářský boj za mzdové požadavky a tento rámec v celém svém průběhu také nikdy podstatně nepřerostla. Podle situační zprávy živnostenského inspektora v Olomouci Ing. Karla Hlavky, „krejčovské dělnictvo konfekčního průmyslu prostějovského domáhalo se začátkem tohoto měsíce (t. j. června — pozn. V. L.) změn mzdového ceníku, zejména přeřazení středních tarifů pro zimní mužské zboží, čímž bylo by nastalo zvýšení mezd většiny dělnictva o 10–15 procent.“³ Zaměstnavatelé se postavili od samého začátku na vysloveně zamítavé stanovisko, čímž bylo znemožněno jakékoli jednání. Dělnictvo bylo tímto postupem donuceno na schůzi 20. června vyhlásit stávku. Bojové odhodlání dělnictva prosadit stávkou své požadavky, se ukázalo jasně při hlasování o stávce. Pro stávku se na schůzi (celkový počet nebyl zjištěn) vyslovilo 1200 osob, proti ní jen 7.⁴ Jistě krásný příklad jednoty a solidarity.

Tak se od 20. června 1927 začal rozvíjet takřka čtyřnedělní stávkový boj téměř 15.000 domácího krejčího v oblasti Prostějovska, Konicka a Jevíčka. Její historie je ukázkou bojové solidarity dělnictva i příkladem zářadcovského postupu reformistických předáků a na druhé straně i toho, že KSČ v době, kdy prožívala vnitrostraničskou krizi, neměla patřičný vliv na masy.

V tomto informativním článku, který si klade za cíl jen upozornit na bohatství problematiky z dějin bojů revolučního proletariátu Olomoucka, není místo široce se zabývat podrobným průběhem stávky, i když by se ze souhrnných hlášení dal zkonstruovat. Poukážeme jen na některé základní momenty tohoto střetnutí.

Během stávky docházelo k častým pokusům o vyjednávání mezi stávkujícími a zaměstnavateli, kteří byli ochotni přistoupit pouze na některé požadavky dělnictva. Bohužel, tento polovičatý ústup zaměstnavatelů, který fakticky ani ustupkem nebyl, rozvrátil jednotu stávkujících.

Ve zprávě prezidia zemské správy politické v Brně ministerstvu vnitra z 12. července 1927 se říká:

„Dne 10. července 1927 došlo k ujednání mezi zástupci dělnictva krejčovského a mezi zaměstnavateli a to v tom, že mzda za letní práci se zvyšuje o 3,5 proc. a za práci zimní o 2,5 proc. (t. j. celkem 6 proc. zvýšení, kdežto dělníci původně požadovali 10–15proc. zvýšení – pozn. V. L.). V úterý dne 12. července mělo se začít pracovat. Ujednání toto bylo včera dne 11. VII. 1927 předloženo dělnictvu k rozhodnutí. Dělnictvo soc. dem. dvoutřetinovou většinou ujednání schválilo a zavázalo se nastoupiti práci. Totéž platí i organizaci křesťansko-sociální. Čeští socialisté resultát dělnictvu k hlasování nepředložili. Komunisté rozeslali 10. VII. 1927 po vesnicích, kde dělnictvo jest usazeno, své agitátory, kteří dělnictvo svolali na nepovolený tábor lidu do Dělnického soc. dem. domu v Prostějově na den 11. července 1927 dopoledne. Na tomto táboru byla přirozeně většina komunistická. Soc. dem. poslanec Geršl, který chtěl promluvit, nebyl připuštěn ke slovu, byl umlčen. Táboru lidu zúčastnilo se 1500 osob. V době, kdy došlo ke hlasování, přítomno bylo 1280 osob, 880 hlasovalo pro další trvání stávky, 358 pro přijetí ujednání, zbytek zdržel se hlasování. Vzhledem k tomu, že soc. dem. organizace se usnesly, že práce bude zahájena, zesílily (sic!) komunisté svoje stávkové hlídky. Zaměstnavatelé prohlásili okresní správě politické, že vyjednávati dále nebudou, naopak vyzvou veškeré dělnictvo krejčovské, aby ihned práci odevzdalo a dožadují se u okresní správy politické ochrany dělnictva proti stávkujícím. Vzhledem k tomu, že velká část dělnictva bude pracovat, dá se očekávati ostřejší forma stávky a případné výstřelky. Proto bylo do Prostějova dirigováno dalších 50 četníků, takže jich tam je celkem 100.“⁵

S přibývajícimi dny stávky se projevovala nedůslednost a polovičatost představitelů reformistických stran a zástupci komunistického dělnictva nebyli zváni k jednání stávkového výboru, protože „strana komunistická klade rychlému skončení konfliktu největší překážky“.⁶

I zaměstnavatelé přirozeně pochopili, čím zásluhou setrvává dělnictvo v boji a snaží se zakončit stávku vítězně a proto prohlásili při jednání 14. července, že nadále budou jednat jen bez účasti zástupců Mezinárodního všeodborového svazu.⁷

Představitelé komunistického dělnictva vydali během stávky leták, v němž poukazovali na kontrastní rozdíly v životní úrovni proletariátu a kapitalistů a touto formou vyzývali k odhodlanému boji. Zaměstnavatelé odpověděli štvavým plakátem, v němž hrozili výpověďmi a na něj reagoval stávkový výbor svoláním ve Stráži lidu, v němž odhaloval úskoky kapitalistů při vyjednávání. „Jest zámyslným zkrucováním pravdy, že zaměstnavatelé přidávají dělnictvu na mzdě 6 proc. Naopak tvrdíme, že jasně zaměstnavatelé přidávají pouze 2 a půl proc. na práci zimní a teprve další 3 a půl proc. na práci letní, která bude vyráběna až začátkem příštího roku. Dělnictvo přirozeně nepřijalo tento nepatrný přídavek a proto se usneslo pokračovati ve svém boji dotud, dokud zaměstnavatelé se s dělnictvem čestně nevyrovnají.“⁸

Ještě jeden moment je nutno v této souvislosti zdůraznit. 23. června vstoupili do stávky rovněž prostějovští dělníci, a to v počtu 1500 osob. Zpráva ministerstva vnitra uvádí tuto stávku do souvislosti se stávkou krejčovského dělnictva, i když zedníci vystoupili s vlastními požadavky. V téže zprávě se uvádí rovněž, že „dělnictvo krejčovské snaží se vyvolati akci za účelem zvýšení mzdy také u dělnictva kovoprůmyslu v Prostějově u fy Kovářik a Wichterle (v továrně pracuje 1600 dělníků). Vzhledem na stávku zedníků byla zvýšena bezpečnostní opatření“.⁹

Přes tyto projevy solidarity, přes snahu komunistického dělnictva dovést stávku do vítězného konce, nedosáhli stávkující plného úspěchu. Bojem si však vynutili

další malý ústupek. Místo původních 6 proc., nabízených zaměstnavateli, dosáhli 7 proc. zvýšení mzdového tarifu (3 proc. za práci zimní a 4 proc. za práci letní) a s touto dohodou byla stávka 16. července zakončena a dělnictvo se vrátilo do práce. I zde se ale projevila nenávist kapitalistů vůči uvědomělým dělníkům, když „prohlásili, že *organisované komunisty nepřijmou do práce*“.¹⁰

Tato stávka už jen svou existencí a průběhem, spolu s řadou stávkových bojů, které předcházely nebo následovaly v kraji, prokázala jasně, že relativní stabilisace kapitalismu, dočasná konjunktura kapitalistického hospodářství, neznamenala žádné podstatné zvýšení životní úrovně proletariátu. Ten o svůj denní chléb musel tvrdě a houževnatě bojovat. A není sporu, že stávkové boje v tomto období umožňovaly KSČ snáze a rychleji se orientovat a najít správný směr v určování taktiky boje dělnické třídy. A pro proletariát Olomouckého kraje stávkové boje, jichž byla v tomto období celá řada, znamenaly další školu, posilovaly jednotu a – což bylo velmi důležité hlavně pro oblast jižní části kraje – odpoutávaly dělnictvo z vlivu reformistických stran.

Vladimír L e s á k

1 Srv. Jan KŘEN, Československo v období dočasné a relativní stabilisace kapitalismu 1924–1929; Praha 1957, str. 164n.

2 Tamtéž, str. 160.

3 AÚDKSČ 1927/91, č. j. 1861.

4 Tamtéž, č. j. 1885.

5 Tamtéž, č. j. 2132.

6 Tamtéž, č. j. 2176.

7 Stráž lidu, 20. VII. 1927.

8 Tamtéž, 16. VII. 1927.

9 AÚDKSČ 1927/91, č. j. 1865.

10 Tamtéž, č. j. 2195.

Mikuláš Fr. Kernerius

V archivu Národního musea pod zn. V-C-28 je uložena ručně psaná, v kůži vázaná kniha velikosti 20×30 cm o 544 stranách. Je uvedena pod názvem Kerneriova kronika a má svůj původ a vztah k našemu kraji.

Mikuláš Fr. Kerner byl hnojickým správcem školy, kantorem. Kdy na hnojickou školu nastoupil, není známo, ale děje se tak někdy těsně před 13. 6. 1673, kdy jeho písmem začínají zápisy v hnojické křestní matrice. Z kterého kraje do Hnojic přišel můžeme usuzovat ze zápisů v jeho kronice. Kniha obsahuje jednak mnoho drobných zpráv z Litovelska, Bouzovska a Zábřežska, ale také záznam o křtu jeho synka ve Zvoli u Zábřeha.¹ Buď tedy z toho prostoru pocházel nebo tam dříve učil.² Jeho manželka je dcera Jíry Friedela alias Hunek ze Zvole.

V Hnojicích je Kerner uváděn prvně 16. 2. 1674 jako „Ludirector Hnog.“ jako kmotr při křtu. Synek Janíček mu zde umírá (podle zápisu v kronice 13. 6. 1674) a je pohřben v Hnojicích 14. 6. 1674. Kerner i jeho žena Dorota jsou pak kmotry při křtu r. 1678, 1679, 1681 a 16. 4. 1682, ale dál se s jeho jménem v matrikách už nesetkáváme. Kernerovo písmo v matrikách přestává dnem 19. 9. 1682, a to je asi konec jeho učitelství. Také 22. 1. 1684, kdy „Dorota žena Mik. Fr. Knera“ vystupuje jako kmotra při křtu, chybí obvyklý Kernerův titul rectora hnojické školy. Není tedy už rektorem, protože již 23. 3. 1683 je zde rektorem Václav Hlavnický.

Kerner byl na tehdejší dobu kantor nezvykle vzdělaný. Ovládal latinu, byl tedy prošlý školami. Jeho písmo je plynulé a ušlechtilé a vykazuje klidnou povahu. Kernerovou povinností bylo provádět zápisy ve farních matrikách a 12. 3. 1682 při založení nové knihy křestní prozradil na sebe česky i latinsky, že je i obecním písařem („hoc tempore Ludirectoris nec non nominatorum hominum notarii“).

Dosud všude byl zapsán jako Kerner, teprve jeho kronika nese jméno Kernerius, jak si po vzoru tehdejšího vzdělaného světa svoje jméno zlatinisoval. Zápisy v jeho

kronice jsou psány novinářským způsobem ve dvou sloupcích na každé stránce. Kroniku založil někdo před Kerneriem a ten v ní od r. 1660 pokračoval. Předchůdce Kneriův psal jen na vnitřních sloupcích od str. 37a a vyplnil je výpisy z nějakého „Parafraktu“; jsou to právní a vžitě zvyklosti při dědictví, poručnictví, pokuty a soudní tresty. Vnější sloupce počínaje str. 43a jsou věnovány událostem historickým. Začínají stvořením světa a každá událost je datována („Adam vyhnán z ráje ve čtvrtek od stvoření světa 19. dne“ — str. 95b, „Dítě se narodilo, které v životě matky 5 dní plakalo 1551“ — str. 95a). Zapisovatel, a po něm Kerner, si všímá slavných osob starověku z dějin řeckých, římských a uvádí posloupnost papežů a českých panovníků. Zvláštního druhu jsou zápisy, jež bychom dnes označili jako novinářské kachny a pak případy hodné Policejní rubriky.

První Kernerův zápis soudobé události je z r. 1660, poslední z r. 1689. Cenným přínosem je zapsání morů, neúrody, živelních pohrom, přírodních úkazů přes to, že všude bují pověra. Uvádím několik záznamů, majících vztah k našemu kraji:

„11. May 1662 po poledni hrom udeřil na Sovinci do zámku, kus věže urazil, do komory mezi muškety trefil, (že) kolik musketer na kousky rozstřískal, maličko že mezi Prachy netrefil“ — str. 57b.

„1662. 6. Januarii přede dnem bylo země třesení v Holomaucy“ — str. 58a.

„1678 — 22. Aprilis uhodil o půl šesté k večeru do věže šternberského zámku hrom a věž zapálil. Věž byla kryta kamením a vysoká velmi. Od svého vystavení za p. Mikoláše(!) Berky začátkem svého 445 léta dvakrát na ni prve bylo před tím udeřilo, ale nikdy nezapálilo až tenkrát po třetí.“ K zápisu Kerner nakreslil obrázek šternberského zámku před požárem³ — str. 73a.

„1681 — 24. Julii na šternberský zámek uhodilo a zapálilo“ — str. 81a.

R. 1683 Kerner zaznamenal požár Hnojic: „Po zhoření Hnojic, kdežto mi všechna poznamenání zhořela o Turků přitažení k Vídni a jak co bylo.“ R. 1685 zaznamenal upálení šumperského děkana Lautnera (18. 9.) podezřelého z čarodějnictví (str. 87a).

Na konci kroniky Kerner zaznamenal (str. 272b) válečnou událost z r. 1624, kterou zřejmě přejal z ústního podání. Týká se řádění polského vojska Lenešíků, rozložených ve vesnicích Žerotíně, Lazcích, Šumvaldu, Troubelicích a Medli a ozbrojeném tažení 3000 sedláků proti nim.⁴

Politicky a nábožensky rozvrácená doba po válce třicetileté, příprava Evropy k obraně proti Turkům, zbídačení venkova a měst rostoucím hospodářským útlakem se strany vrchnosti sváděla usedlíky k nezřízenému životu, který se pak projevoval ve zdravotním obrazu venkova. Kerner jako rozumný člověk rozmarilost a obžerství odsuzuje a do své kroniky složil tři vtipné rýmovačky. V prvním, nenadepsaném veršování o 86 řádcích popisuje, jak hříšným způsobem se mužský svět po krčmách baví a jak vzniká a jak vypadá tak velký počet vesnických mrzáků. V básni „Kontrfekt opilství“ popisuje zase, jak kdo reaguje na nemírné pití a konečně skládá vtipný „Hrobový nápis jednoho krčemníka v mladých letech od opilství udušeného.“

Kerner, ani jeho manželka, v Hnojicích nezemřeli nebo nejsou jejich úmrtí v matrice zemřelých zapsána.

Karel Morav

1 Synek Janíček narodil se z matky Doroty 19. 12. 1669; jemu při křtu stáli Stanislav Neüpawr ginak po Morawsky Nowak, krčmář ve Zvoli a Gerle, manželka Jiřika Steygara, rychtáře z Lukavice. Křest provedl Andreas Ignatius Dolninus parochus Zvolensis.

2 V Pňovicích je 6. 9. 1675 uváděn Matthias Kherner, krejčí, souzený toho dne na šternberském zámku proto, že svojí manželku, dceru Matyáše Hollowky (Holoubek), sedláka z M. Hůzové bje a zle s ní nakládá, takže mu utekla zpět k rodičům (Prothocoll Buch I).

3 Obrázek je reprodukován v propagační brožůře n. p. Cedok „Šternberk na Moravě — státní hrad“.

4 Tento zápis převzali do svých knih Fr. HRUBÝ (Moravské korespondence a akta z let 1620—36; Brno 1934) a Jos. POLIŠENSKÝ (Kniha o bolesti a smutku; ELK, Praha 1948).

Stáli jsme u sochy V. I. Lenina, kterou vytvořil známý sochař I. D. Šader. Dynamická postava Vladimíra Iljiče byla umístěna neobyčejně zdařile právě v tomto prostranném sále, plném světla a vzduchu. Plastika jakoby otvírala novou expozici musea k slavnému jubileu čtyřicátého výročí Října, která zachycuje boj pracujících Stavropolského kraje pod vedením komunistické strany za vítězství sovětské vlády, za další cestu vpřed ke komunismu.

Ředitel Stavropolského vlastivědného musea Grigorij Dmitrijevič Krasnov, který nás doprovázel, vyprávěl, že rok 1957 byl, je-li to možno tak vyjádřit, neobyčejně „úrodný“ v životě musea. „Posuďte sami — řekl — za tento rok se nám podařilo sebrat okolo dvou tisíc cenných exponátů. To je přibližně tolik, kolik přibýlo do musea za celých předchozích pět let.“

Mezi nově získanými materiály je mnoho zajímavých a důležitých historických dokumentů. Zde je jeden z nich. Leží v nové, čerstvým lakem zářící vitrině. Je to kousíček bílého hedvábí, na němž je pečlivě napsán text potvrzení na jméno Filipa Fedoroviče Lytkina — aktivního účastníka boje za sovětskou vládu v kraji. Vláda mladé sovětské republiky mu dala příkaz organisovat v Denikinově týlu partyzánské hnutí. Veliký zájem u návštěvníků musea vzbuzuje vzácné číslo novin „Zarja svobody“ ze 14. prosince 1917. Je v něm otištěna výzva vojensko-revolučního výboru stavropolské posádky. Vroucí slova výzvy jasně připomínají situaci těchto dní. V témže sále je vystavena spolu se zbraněmi i kopie poslední vůle místního rodáka, hrdiny občanské i Veliké vlastenecké války I. R. Apanasenka. Nedlouho před smrtí v ní Josif Rodionovič psal: *„Jsem starý voják ruského lidu. 4 roky imperialistické války, 3 roky občanské — to je 7 let. A nyní na mne přišlo štěstí vojáka — bojovat, chránit vlast. Podle své povahy chci být vždy vpředu. Bude-li mi souzeno zahynout, prosím, abych byl spálen a popel aby byl pochován v Stavropoli na Kavkaze. Apanasenko.“*

A tak je to od sálu k sálu. V každém z nich jsou určité takové „hrozinky“, které vzbuzují pozornost mnoha tisíc návštěvníků. Z nových získů vystavuje už museum okolo tisíce hmotných exponátů a dokumentů. A každý z nich má svou historii, svou cestu do musea.

Kdybychom to zobrazili graficky, táhla by se k stavropolskému museu hustá síť čar z mnoha měst, závodů a zařízení země. Tak plastika Iljiče byla do musea dovezena z moskevského ateliéru I. D. Šadra. Potvrzení, napsané na bílém hedvábí, přišlo z osobního spisu F. F. Lytkina, uschovaného v Ústředním výboru Komunistické strany Sovětského svazu. Nemálo zajímavých exponátů, dokumentů, letáků a fotografií museum dostalo z Astrachaně, Grozného, Leningradu, Rostova, Krasnodaru, Ordžonikidze.

Při budování velké expozice sovětského období Stavropolskému vlastivědnému museu prokázaly pomoc rozličné společenské organisace, stovky dělníků, kolchozníků, vědců, inženýrů, studentů. Zvláště je však třeba podtrhnout to nové, co se objevilo v roce 1957 — energickou a skutečně citelnou podporu se strany mladé, avšak už silné a významné organisace: Národohospodářské rady Stavropolské ekonomické oblasti. Těsné spojení se sovnarchozem obohatilo možnosti pracovníků musea, rozšířilo jejich obzor, vytvořilo nezbytné podmínky pro podstatnou a správnou přestavbu expozice, věnované průmyslu kraje.

Z počátku někteří pracovníci musea pochybovali o tom, vyjde-li sovnarchoz museu vstříc. Motivovali to tím, že prý „sovnarchoz má tolik práce, co mu je po nás.“ Zkušenost ukázala, že takové pochybnosti byly nesprávné. První pokus obrátit se na sovnarchoz o pomoc i o radu skončil úspěšně. Zde nejen pozorně pracovníky musea vyslechli, ale i poradili, z které strany a jak začít společnou a přátelskou práci.

Při tom je třeba připomenout, že pracovníci sovnarchozu správně chápali úlohu musea v propagandě úspěchů a úkolů průmyslu kraje. Přednosta výrobně technic-

kého oddělení s. Pobedonoscev a inženýr tohoto oddělení s. Čadrancev při první besedě s musejními pracovníky postavili otázku: „Dokázali byste v tak obrovském auditoriu, jako je museum, zobrazit náš sovnarchoz? Ukázat úspěchy průmyslu, naši ekonomickou oblast, její bohatství i vynikající lidi?“ Tento úkol pracovníky musea nijak nepřekvapil. Rozumí se samo sebou, že s radostí přijali takový návrh.

Pracovníci sovnarchozu slíbili museu podporu při vybudování velké stálé fotografické výstavy, zachycující úspěchy krajového průmyslu za léta sovětské vlády.

První setkání představitelů vlastivědného musea a sovnarchozu skončilo úspěšně. Všechny podněty musea byly přijaty. Navíc ještě, pracovníci sovnarchozu navrhli, že na zvláštním zasedání rady posoudí tematicko-exposiční plán musea, pokud se týká průmyslu. Dohodli se také o exkursi pracovníků stavropolského sovnarchozu do vlastivědného musea.

Když se připravovali na zasedání národohospodářské rady, pracovníci musea se rozhodli seznámit jeho členy nejen s tematicko-exposičním plánem. Na zasedání rady vlastivědné museum předložilo kromě plánu i plánek rozmístění exponátů, náčrty jednotlivých temat a soupis chybějících exponátů pro vybudování nové expozice. Na zasedání sovnarchozu se připravovali velmi pečlivě. Tato otázka hýbala v museu doslova všemi. O připravovaném zasedání rady mluvili nejen vědečtí pracovníci, nýbrž i výtvarníci a pomocní pracovníci, hovořily o něm i nástěnné noviny.

Zasedání rady ukázalo, že připravené doplňující materiály byly velmi vhodné, vyvolaly zájem o projednávanou otázku. Kritika tematicko-exposičního plánu začala hned po krátkém referátu ředitele musea. Jak se dalo očekávat, jako první vystoupili soudruzi, kteří byli nedávno v museu na exkursi. Především nesouhlasili s počtem podniků, které mají být zachyceny v expozici. Správně: byl příliš velký. Je třeba podtrhnout operativnost v práci rady. Ihned na zasedání byl tento seznam upřesněn: jedny podniky byly z něho vyloučeny, druhé naopak přidány. Kritice bylo podrobeno i rozdělení exposiční plochy, určené pro každý jednotlivý podnik. V plánu nebyla docela správně oceněna důležitost produkce továren a závodů. Bylo cítit, že krajské museum slabě znalo podniky, které se chystalo zobrazit.

Nejvážnější námitky byly vzneseny na adresu tematicko-exposičního plánu, pokud jde o ty věci a předměty, kterým bylo přiděleno zvlášť čestné místo v budované expozici. Členy rady zřejmě neuspokojoval „solidní věk“ některých exponátů, které vskutku nedávaly správnou představu o současné technice. Něco jiného je, zda vystavovat vedle již zastaralých strojů moderní stroje a jiné zařízení. Takovýto srovnáním bude museum skutečně propagovat úspěchy vědy a techniky v naší vlasti. Je tu však otázka: odkud vzít moderní zařízení? I tento problém byl na zasedání ihned rozřešen. Stalo se to tak, že zde bylo přesně určeno, který podnik, co přesně a v jakém termínu má pro expozici do musea dodat. Bylo také přijato rozhodnutí, vybudovat stálou výstavu „Průmysl Stavropolského kraje za 40 let sovětské vlády“.

K sledování přijatých závazků a jejich plnění byla zřízena stálá kontrola. Sovnarchoz ji uložil výrobně technickému oddělení, v museu byla vytvořena zvláštní skupina v čele s ředitelem.

Začaly pracovní dny. Téměř denně začínali v museu pobývat pracovníci výrobně technického oddělení sovnarchozu. Stále častěji a častěji začali do musea přijíždět inženýři, technologové, ředitelé podniků z kraje. Přijíždějící soudruhy zajímala v první řadě plocha, přidělená jejich podnikům a předpokládané rozmístění exponátů. Mimochodem, mnohé z nich přidělená plocha neuspokojovala. V takových případech bylo třeba buď stísnit sousedy nebo omezit na minimum množství exponátů, navržených museu tím nebo jiným podnikem. Zkušenost ukázala, že při práci s podniky — dodavateli exponátů musí musejní pracovníci velmi vážně dbát cílevědomosti ve výstavbě expozice, jinak by bylo velké nebezpečí, že sklouznou s musejní techniky na techniku výstavní.

Plody spolupráce musea se sovnarchozem se brzy ukázaly. Již začátkem října minulého roku začaly do musea přicházet dodávky z různých konců rozsáhlého Stavro-

polského kraje. Závod „Krasnyj metallist“ předal natrvalo museu vysokoproduktivní soustruhy. Druhý místní závod zaslal maketu běžícího pásu, na němž vyrábí svou produkci. Mnoho jiných zajímavých agregátů a vzorků výrobků předaly museu další podniky kraje. S pomocí Stavropolské národohospodářské rady se v museu předvádí vysokofrekvenční vedení a mnohé exponáty budou brzy vystavovány v pohybu.

Stavropolské museum začalo dobrou věc, ale to jsou teprve první kroky. Nejdůležitější úkol, který nyní stojí před museem — rozvinout širokou propagandu nového v řízení průmyslu, propagandu pokrokových pracovních metod i organizace výroby — čeká ještě na rozřešení. V museu se ukázaly velké možnosti ukázat to nové, co přináší sovnarchoz do práce krajového průmyslu, jak se zavádí nová technika a roste produktivita práce. Nové myšlenky by bylo třeba uplatnit i v masové práci s návštěvníky. Proč nezačít organisovat v museu speciální tematické exkurse „Putování po Stavropolské ekonomické oblasti“? Návštěvníci se kladně postaví k besedám s pracovníky sovnarchozu, významnými specialisty, novátory výroby, vynálezci, zlepšovatelí. Se zájmem by vyslechli 5–7minutové referáty — besedy vedoucích pracovníků sovnarchozu o ekonomické oblasti, zachycené na gramofonovou desku.

Není konečně pochyb, že to všechno Stavropolští brzy uskuteční. Již dnes však jejich zkušenosti zasluhují pozornosti musejních pracovníků.

B. Ilinič, inspektor ministerstva kultury RSFSR
Kulturno-prosvetitelnaja rabota, 1958,

č. 1, str. 22–24.

Přeložil Vl. Jochman

*

Před rokem jsme vydali sborník překladů museologických článků z časopisu „Kulturno-prosvetitelnaja rabota“, ročníky 1948–1955. I když nepochybujeme, že řada musejních pracovníků soustavně tento časopis sleduje v originále, stejně jako i jiné zahraniční časopisy, přesto považujeme pro široké vrstvy musejních pracovníků za účelné dát jim možnost, aby se s některými články seznámili v překladu. Proto budeme v našich „Zprávách“ uveřejňovat překlady nejdůležitějších sovětských — a případně i jiných — museologických článků. — Článek, jehož překlad dnes přinášíme, hovoří o významné iniciativě stavropolského musea a — přes odlišnou organizační strukturu — může přinést cenné podněty i museím našim právě na úseku, kde se dnes soustřeďuje největší pozornost, při budování exposic období socialismu.

Exponáty Olomouckého kraje na celostátní archivní výstavě

Koncem května tohoto roku byla otevřena první celostátní výstava archivních dokumentů. Historické prostory Pražského hradu — Vladislavský sál, sněmovní místnosti, Španělský sál, Rudolfova galerie a Sloupová síň hostí nejceněnější doklady slavné minulosti našich národů.

Nikoliv nejmenší podíl na výstavě, jak co do množství, tak zejména co do kvality, mají exponáty, pocházející z Olomouckého kraje. Největší počet exponátů dodal Státní archiv v Janovicích se svou olomouckou pobočkou, z celkového počtu 37 plných 28. Janovický archiv dodal materiál především mladším oddělením výstavy, doklady rozvoje průmyslu a dělnického hnutí na území dnešního Olomouckého kraje. Naproti tomu olomoucká pobočka je zastoupena převážně v nejstarších oddílech výstavy. Z těchto exponátů zaslouží si pozornosti především nejstarší originální pravá listina českého vydavatele, olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka z roku 1131, již biskup znovuzřizuje kapitolu, ohlašuje dokončení stavby olomouckého domu a vypočítává majetek moravské církve. Z doby Zdíkovy pochází další exponáty, jako rukopis čtyř evangelií s vyobrazením evangelistů Matouše a Marka, výbor

z díla Bernarda z Clairvaux s portrétem pražského biskupa Daniele a komentovaná část Starého zákona, k níž byly koncem 12. věku přičiněny české vysvětlivky, vzácné památky českého jazyka. Soubor olomouckých exponátů 12. věku doplňuje fotokopie nejstarší pečeti kapitulní, na níž je zpodobněn biskup Zdík, nesoucí symbol olomouckého dómu a fotokopie románského okna bývalého knížecího paláce. Z doby mladší poskytl Státní archiv na výstavu ještě opis t. zv. Břetislavových statut, vyhlášených při příležitosti vyzvednutí ostatků sv. Vojtěcha v Hnězdně, promluvu pražského mistra Maříka Rvačky jménem kyjevského metropolity Grigorije před papežem Martinem V. na kostnickém koncilu, latinsko-český Velešínův slovník z roku 1458, matriku posluchačů a profesorů olomoucké university z let 1576–1755 a kupní smlouvu, kterou olomoucké arcibiskupství v roce 1843 prodává baronu Rotschildovi Vítkovické železárně.

Dějiny samotného města Olomouce jsou na výstavě dokumentovány listem Pavla V. z roku 1469, jímž papež nařizuje Olomouckým, aby zbořili hnízdo přívrženců Jiříka z Poděbrad – klášter Hradisko, knihou městských počtů z let 1528–1537 a konečně fotokopii nejstarší městské pečeti. Všechny tyto exponáty pocházejí z olomouckého městského archivu. Z ostatních archivů v kraji podílí se na výstavě ještě archiv MNV v Uničově, který zapůjčil nejstarší městské privilegium u nás, zakládací listinu, vydanou Uničovu Přemyslem I. v roce 1223.

Do příprav výstavy se zapojily i dvě jiné instituce, olomoucká univerzitní knihovna a Krajské vlastivědné museum. Knihovna zapůjčila vzácný astronomický sborník z 15. století, sborník spisů Petra Chelčického a důležitý pramen k dějinám Slovenska, tak zvanou Spišskou kázeň. KVM pak pořídilo fotokopii románského okna a zapůjčilo t. zv. Turolucký kancionál, obsahující píseň o hrdinné obraně Marmošské Sihoti Mikulášem Zrinským.

Z uvedeného je patrné, že výstava bude zajímavá pro návštěvníky nejen z řad odborných archivářů a musejníků, ale i pro širokou veřejnost.

Jan Bistřický

K dějinám dělnického hnutí v Olomouckém kraji

Zpracování regionálních dějin dělnického hnutí je náležitým úkolem, před kterým v současné době stojíme. Pro oblast nynějšího Olomouckého kraje byla tato problematika sledována zatím jen více méně náhodně a největší pozornost – i když oprávněně, vzhledem k významu – byla věnována Prostějovsku, kdežto oblasti jiné, zejména severní, byly dosud opomíjeny.

O náležitosti úkolu nelze pochybovat. Současně je však zřejmé, že vyrovnat se s ním seriózně je nad síly jednotlivce. Proto chceme v našich Zprávách zveřejňovat drobné příspěvky, které přispějí k objasnění dílčích otázek, souvisících s dějinami dělnického hnutí v našem kraji a které se ve svém celku mohou stát solidním základem pro budování musejních expozic období kapitalismu a které možná i pobídnou k širší literárnímu zpracování.

Problémů a otázek, řešených zatím jen povrchem, je celá řada. Záslužné bude jistě zpracování průběhu kapitalistické industrialisace v minulém století, zpracování vývoje nejdůležitějších průmyslových odvětví (plátenictví, konfekčního průmyslu, strojírenské výroby atd.). Zajímavý a důležitý bude i rozbor sociálního postavení dělnictva v jednotlivých podnicích, výrobních odvětvích i průmyslových střediscích, vyličení bojů proletariátu s kapitalisty a pod.

Tradice dělnického hnutí v kraji vyžadují, aby s nimi byla veřejnost seznámena; není sporu o tom, že výsledků studia bude možno využít též musejním způsobem.

Uvítáme proto všechny příspěvky, které se zaměří na osvětlení problematiky dělnického hnutí v Olomouckém kraji.

Drobné zprávy

Několik lepidopterologických poznámek

Kuklérka černobýlová a pelyňková — *Cucullia artemisiae* HUFN. a *C. absinthii* L. Mezi housenky, které jsou svým zbarvením a vzhledem dokonale přizpůsobeny svému prostředí, patří housenky shora uvedených mūr — kuklérk. Oba druhy žijí na pelyňcích, ožírají jejich květy a plody. Když sedí na větvičkách rostliny, jen velmi zkušené oko sběratele je postřehne. Jejich přítomnost prozradí okousané vršky rostlin.

Oba druhy jsou na Olomoucku velmi rozšířeny. Housenka druhu *C. artemisiae* dává přednost pelyňku ladnímu — *Artemisia campestris*. Tento pelyněk roste ve zdejšími okolí v hněvotínských lomech a na „Babě“, tam bývá velmi hojná. Jinak žije na černobýlu — *Artemisia vulgaris*. Housenky *C. absinthii* jsem u nás pozoroval výhradně na černobýlu. Tento druh není tak hojný jak předešlý. Motýly je nesnadno nalézt, ojedinele přilétají na světlo.

Je zajímavé, že tak rozšířené druhy nebyly dříve na Olomoucku zaznamenány. Ani HEIN, ani SKALA, který ve svém seznamu motýlů Moravy soustředil všechny dřívější nálezy, je z Olomoucka neuvádí. Z moravských 15 kuklérk bylo v olomouckém okolí zjištěno 12 druhů, z toho 5 v poslední době.

Kovolesklec jestřabníkový — *Phytometra bractea* F. Přestože východní krajině Olomoucka byla po stránce lepidopterologické dřívějšími sběrateli věnována velká pozornost a toto území bylo dokonale prozkoumáno (BAHR, HEIN, KAŠPAR, KITT a SCHELLENBERG), byly tam v poslední době zjištěny četné nové a zajímavé druhy motýlů.

V této krátké zprávě uvádím pouze jednu vzácnou mūru tam ulovenou. *Phytometra bractea* F. je na Moravě častěji sbírána v Koutech a Karlově Studánce, v Hrubém Jeseníku. V červenci a srpnu 1956 a 1957 bylo v Hrubé Vodě chyceno na světlo několik jedinců. Rod *Phytometra* F (*Plusia*) — kovolesklec, se vyznačuje kovově lesklými ozdobami na předních křídlech a je na Olomoucku zastoupen jedenácti druhy, z nichž šest druhů bylo nalezeno na různých místech teprve během uplynulých 15 roků.

Babočka bílá L. — *Polygonia L-album* Esp. je naše nejvzácnější babočka. U nás se vyskytuje jen lokálně. Na Olomoucku byla pozorována na několika místech, v „Království“, na Horkách u Grygova a u Střeně. V dubnu 1956 na společné exkurzi našeho botanicko-zoologického kroužku byl v poledních hodinách v lužních lesích u Střeně spatřen jeden přezimovaný motýl.

V Doubravě u Nových Zámků na Litovelsku byla **Nerušílem** sbírána častěji. Z tohoto pramene mám ve své sbírce všechny tyto babočky. Asi před 50 roky jako malý hoch chytil jsem tuto babočku v nynější Denisově třídě. Tento úlovek mi utkvěl živě v paměti. Tehdejší hradby se svými bujně zarostlými hradebními příkopy byly v těch místech vnitřnímu městu velmi blízko. „Šance“, jak jsme hradbám říkali, bývaly na motýle velmi dobrou lokalitou. O housence je málo známo a údaje o ní v literatuře se ponejvíce tradují. Někde se uvádí, že žije pospolitě v hnízdech jako mnoho druhů jiných baboček, jinde jednotlivě. Lze spíše soudit, že žije jednotlivě neb ve velkých hnízdech by housenka tak snadno neunikala pozornosti. Její blízce příbuzná babočka bílé C žije v larválním stádiu též jednotlivě.

Mil. K u d l a

Hanák Frybort v Jiráskově Filosofské historii

Bylo mnoho dohadů o tom, kdo byl Jiráskovi vzorem pro boдрého a vždy veselého Hanáka Fryborta v jeho *Filosofské historii*. Ladislav H o s á k napsal před dvěma roky ve své vlastivědné knížce *Z minulosti Olomouckého kraje*, že z Kralic u Prostějova pocházel Jiří Frébort, selský poslanec zemského sněmu moravského z r. 1848,

s jehož jménem se setkáváme v Jiráskově *Filosofské historii*. Při podrobnějším výzkumu jeví se nám však tato věc v jiném světle.

Původně se soudilo, že vzorem byl pekař Novák, zeť informátorky Jiráskovy paní Wildrové v Litomyšli. Jirásek sám však již kolem roku 1900 prohlásil tuto domněnku za nesprávnou v dopise svému příteli Poplerovi v Litomyšli. A hned naznačil, že se vyrovná se zmíněným nesprávným názorem v druhém díle *Pamětí*. Svůj slib skutečně splnil a napsal: „*Není správné, že Hanák Frybort je vlastně pekař Novák, jenž si vzal dceru paní Wildrové. Hanák Frybort skutečně byl.*“ A dost, nic víc k tomu Jirásek nepoznamenal.

Nahlédneme-li do seznamu studentů filosofie a gymnasia v Litomyšli, najdeme sice v roce 1848 na filosofii Vavřinu, jehož příjmení nepatrně změněné bylo zřejmě vzorem pro postavu Vavřeny. Marně ovšem v seznamech žáků hledáme Fryborta. V celé první polovici 19. století studoval v Litomyšli na filosofii, a to v letech 1824–1825, pouze jediný filosof stejného příjmení. Byl to Josef Früborth, rodem z Dubčan na Moravě. Písař zapsal jeho příjmení německy, totiž místo ypsilonu přehlasované u a na konci th.

Zkrátka můžeme své uvažování o otázce, kdo byl předlohou Jiráskova Fryborta uzavřít zjištěním, že to mohl být pouze Josef Frybort z Dubčan u Litovle, vskutku rodem Hanák.

Pravděpodobně jméno tohoto hanáckého studenta filosofie zaujalo Jirásku při čtení katalogů tak,¹ že ho postavil do své *Filosofské historie*. Časový rozdíl 24 roků nevádí, poněvadž Jirásek psal umělecky propracovanou povídku z měšťanského prostředí, nikoliv dějepisnou knihu.

V žádném případě však nelze ztotožňovat Jiráskova Fryborta s Hosákovým Frébortem z Kralic na Hané, jenž se ve skutečnosti narodil r. 1807 ve Vrahovicích u Prostějova a do Kralic se teprve později přizpůsobil.

Vojtěch Janoušek

¹ Za informace z Litomyšle děkuji Dr. Jindřichu Růžickovi, archiváři a městskému kronikáři v Litomyšli.

František Novotný

Dne 10. února 1958 zemřel olomoucký národopisec František Novotný, ředitel školy v. v. Užíval také pseudonymu Smržický, protože se narodil r. 1873 ve Smržicích u Prostějova. Po ukončených studiích v Olomouci a v Praze se stal učitelem v Hejčíně a pak působil na Nové Ulici.

Od mládí miloval zpěv a hudbu. Naučil se hře na mnoho nástrojů. Byl činný v pěvecko-hudební škole Žerotínu jako zpěvák při operách ve sboru i hudebník v symfonickém orchestru.

Svého pěveckého a hudebního nadání využil při zapisování a instrumentaci lidových písní a tanců, které sbíral od svého mládí. V únoru 1951 uvedl Novotný, že sebral do té doby 6 čísel hanáckého cifrování, 52 hanáckých tanců, 3 hanácké taneční hry, 97 hanáckých písní a Královničky z Prostějovska, 19 valašsko-lašských lidových tanců, 23 slováckých tanců, 25 horáckých tanců a 4 pohanské bohoslužebné tance.

Ze sbírek Novotného bylo vydáno tiskem 35 hanáckých tanců v klavírní úpravě s písňovým textem a s návodem k tančení a pak kniha Národopisné obrázky z Čech a Moravy. V této knize jsou nasbírané staré lidové zvyky.

Cvičil národní tance v různých obcích a zúčastnil se činně stovky slavností ve vesnicích i městech hanáckých okresů. Při IX. všesokolském sletě v Praze předvedl s krojovanou skupinou za doprovodu sokolské hudby z Olomouce 80 lidových tanců za obrovské účasti domácího obecnictva i hostů z ciziny. Byl instruktorem na ná-

cvičných kursech tanců v Nymburce, Třeboni, v Praze a v Brně. V Olomouci řídil pořady velkých slavností a byl spolupořadatelem Národopisných slavností Moravy v Brně v r. 1925. Novotným připravená hanácká svatba ve Smržicích byla zfilmována pro filmovou aktualitu v Praze. Účinkoval v pražském a ostravském rozhlase.

Národopisná práce Novotného byla oceněna mnoha významnými korporacemi, zvláště královskou kanceláří v Jugoslávii v r. 1926, presidentem ČSR v r. 1927 a Českou akademií věd a umění v Praze v r. 1930.

St. M a k a s

Nápis ve starém báňském díle v Malé Morávce

Nejrozsáhlejší starý železorudný revír v Jeseníkách je na svazích kopce „Čekov“ (Urlichberg 1024 m) vlevo od silnice z Malé Morávky do Karlovy Studánky. Tento kopec je v širokém pruhu o směru SV–JZ poset desítkami zasutých štol a komínů a stovkami obvalů a pinek. Tyto práce byly zvláště intensivně prováděny v první

M
Glück
auf!

1836
den 18. August.

polovině XIX. stol. Zdejší železné rudy, tvořené jednak formací hematit-křemennou, jednak formací magnetit-karbonát-křemennou jsou obvyklé genese pro Jeseníky: sedimentární, submarinně-exhalační ložiska střednodevonská (typ Lahn-Dill). Při vyhledávacím průzkumu ČMRP n. p. v Rýmařově byla zpřístupněna část dobývkového systému a na stěně největší z povrchových dobývek byl zjištěn reprodukován nápis.

Dr. J. S k á c e l

Kurs hanáckých kraslic

V pátek dne 28. března uspořádal Národopisný kroužek Josefa Klvaní při KVM kurs výroby hanáckých kraslic. 57 účastníků bylo poučeno nejdříve ředitelem KVM o historii a vývoji hanáckých kraslic a nato odborná učitelka Julie Kumrová prováděla instruktáž. Pomáhaly jí žákyně Osmileté střední školy v Olomouci Na hradě. Na tomto večeru vznikly desítky nových kraslic a zejména ženy si odnášely trvalé poučení o tom, jak to zařídit, aby příští rok potěšily co nejvíc milovníků této křehké a líbezné krásy. Obrázek na obálce ukazuje závěr z tohoto kursu.

Jar. K a n y z a

*Z národopisného pořadu „Vonička ze Záhoří“, kterou provedl soubor LUT z Vese-
líčka dne 13. III. 1958 v sále KVM Olomouc.*

*Fotografie z putovních výstav, uspořádaných v KVM: strojírenská výstava –
březen 1958; neznámý Tibet – leden – březen 1958.*

Suchopýr úzkolistý v Dolním Žlebu u Sternberka.

Kovolesklec jestřábníkový Phytometra bractea, skuteč. rozpětí 45 mm.

Z kursu výroby hanáckých kraslic v KVM dne 27. III. 1958.

(Všechny fotografie J. J u r ý š e k)

